

ІГОР ГУРАК

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Лодзький університет

Республіка Польща як один із ключових партнерів України на міжнародній арені

The Republic of Poland as one of the key partners of Ukraine in the international arena

The purpose of this article is to assess the Republic of Poland's place in the foreign policy of Ukraine from the late 1980s to the present day. Relations between Kiev and Warsaw have not always been simple but since the independent Ukrainian state was established, the Republic of Poland has remained one of the key strategic partners of this country. Since the 1990s, Ukraine in fact has always been supported by Poland at various international forums. Poland's help was particularly important in exceptionally complicated times for the Ukrainian state, such as the international isolation during the second presidency of Leonid Kuchma, the Orange Revolution and the Revolution of Dignity. The Polish-Ukrainian political dialogue is experiencing a period of stagnation under current conditions, but at the same time the Republic of Poland is playing an increasingly important role as Ukraine's partner in the economic, military and energy dimensions.

Keywords: foreign policy, Ukraine, international support, the Republic of Poland, geopolitical dimension

Ключові слова: міжнародна політика, Україна, міжнародна підтримка, Республіка Польща, геополітичний вимір

Вступ

Українсько-польські відносини в постбіполярний період становлять діалектичне поєднання успіхів та поразок, значних досягнень та недопрацювань, а часом навіть відвертих провокацій. Співпраця між офіційними Києвом та Варшавою в міру різного роду чинників розвивалася хвилеподібно. Неодноразово періоди активізації та піднесення приходили на

зміну стагнації і навпаки. Час від часу можна було спостерігати ситуацію, коли в одній сфері спостерігався суттєвий прогрес, натомість в іншій простежувалося уповільнення. Водночас Республіка Польща була, є та, виходячи з цілої низки об'єктивних обставин, повинна залишатися одним із ключових стратегічних партнерів України.

Після 1991 р. саме Республіка Польща розглядалася керівництвом української держави як вікно або ж міст у Європу та, загалом, у західний світ. У Києві завжди розраховували на польську підтримку в питаннях поглиблення співпраці з ЄС та НАТО. Тож не випадково міністр закордонних справ України Анатолій Зленко (1990–1994, 2000–2003 рр.) у книзі своїх спогадів зазначив, що на шляху налагодження діалогу між Україною та європейською спільнотою „кращого та надійнішого партнера, ніж Польща, в Україні немає і не може бути”¹.

Враховуючи доробок знаних дослідників українсько-польських відносин, найрізноманітніші сучасні джерела та особистий досвід автора, у статті зроблено спробу окреслити еволюцію місця Республіки Польща у зовнішній політиці України від розпаду біполярної системи міжнародних відносин до наших днів.

Виняткова роль Республіки Польща для України на етапі становлення на міжнародній арені

Децентралістичні тенденції в СРСР на рубежі 80–90-х рр. ХХ ст. актуалізували перед тогочасним керівництвом УРСР питання активізації зовнішньополітичної діяльності. Варто наголосити, що умови для цього були вкрай несприятливі. В той час західні лідери активно підтримували президента СРСР Михайла Горбачова та єдність Союзу. Досить чітко „просоюзна” позиція проявилася в ситуації, коли справа дійшла до визнання України в якості незалежної держави. Варто наголосити, що США, а також інші країни-члени G-7 не поспішали з цим кроком. Позитивний результат всеукраїнського референдуму про незалежність від 1 грудня 1991 р., підписання *Угоди про створення СНД* від 8 грудня та приєднання до цього документу ще 8 лідерів радянських республік шляхом підписання в Алмати 21 грудня відповідного протоколу не стали для цього необхідними сигналами. Провідні держави світу задекларували визнання

1 А. Zlenko, *Diplomatiā i politika. Ukraina v processe dinamičeskih geopolitičeskih pere-
men*, Har'kov 2004, s. 481. Тут і далі переклад цитат – І. Г.

Україні тільки після того, як 25 грудня 1991 р. Михайло Горбачов оголосив про припинення існування СРСР та зречення з посади президента².

За таких обставин Україна потребувала підтримки з боку Республіки Польща та дуже часто мала щодо неї завищені очікування. Офіційна Варшава натомість, враховуючи вищесказане, свої наміри стати частиною європейської спільноти, а також певну залежність від СРСР, намагалася діяти на міжнародній арені максимально виважено. Відповідно це відобразилося у реалізації політики „двох шляхів” стосовно її східних сусідів. Щодо України відповідна концепція на практиці втілювалася у низці фундаментальних кроків, які мали на меті підтримку Києва, як, зрештою, і таких, що засвідчили вичікувальну позицію Варшави.

Так, невдовзі після схвалення 16 липня 1990 р. Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет України Сенат та Сейм Польщі прийняли резолюції, в котрих привітали схвалення українським парламентом цього документа³. 13 жовтня в рамках турне європейськими республіками СРСР міністр закордонних справ Польщі Кшиштоф Скубішевський відвідав Київ. У ході візиту було підписано Декларацію про принципи та основні напрямки розвитку українсько-польських відносин, яка фактично заклала підвалини для формування інституційно-правової бази українсько-польського діалогу⁴.

Новий імпульс для українсько-польського зближення був отриманий з проголошенням акту незалежності України від 24 серпня 1991 р. Вже на третій день після цієї події в польському урядовому часописі „Przegląd Rządowy” було вміщено заяву Кшиштофа Скубішевського, в якій наголошувалося на прихильному ставленні Польщі до прагнень України стати незалежною державою та визнавалося право на здійснення самостійної як внутрішньої, так і зовнішньої політики⁵. Натомість 30 та 31 серпня 1991 р. схвальні резолюції з приводу *Акту проголошення*

2 K. Jędraszczyk, *Strategiczne partnerstwo ukraińsko-polskie. Polska w polityce niepodległej Ukrainy*, Poznań 2010, s. 115.

3 S. Stępień, *Stosunki polsko-ukraińskie – od zniewolenia po II wojnie światowej do suwerenności państwowej w latach dziewięćdziesiątych XX wieku*, [v:] *Od ugody hadziackiej do Unii Europejskiej*, t. 3, red. A. Kulczycki, I. Gurak, I. Słota, M. Rowicki, O. Boryniak, Rzeszów–Lwów–Iwano-Frankowsk 2012, s. 22.

4 *Deklaracja pro principi ta osnovni naprámki rozvitku ukraińsko-pol's'kih vidnosin*, [v:] *Mižderžavni vidnosini Ukraïni ta Respubliki Pol'sa: zbirnik dokumentiv*, відп. red. P. Sardačuk, Kiïv 2011, s. 12.

5 R. Zięba, *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski po zimnej wojnie*, Warszawa 2010, s. 191.

незалежності України було прийнято відповідно Сенатом та Сеймом Республіки Польща⁶. На особливу увагу заслуговує загальновідомий факт, що саме Республіка Польща першою визнала Україну в якості незалежної держави. Водночас партнерські стосунки були затьмарені двома ексцесами. Як уже зазначалося, 13 жовтня 1990 р. міністри Анатолій Зленко та Кшиштоф Скубішевський підписали в Києві *Декларацію про принципи та основні напрямки розвитку українсько-польських відносин*. Це був надзвичайно важливий документ, який формально містив ознаки угоди між двома повноцінними суб'єктами міжнародних відносин. У ньому йшлося про прагнення утвердження між сторонами „як суверенними державами, добросусідських відносин і підтримання та розвитку взаємовигідного співробітництва”. У 4 пункті декларації вказувалося, що сторони обмінялися думками щодо перспектив заснування дипломатичних, консульських та торговельних представництв. Нижче було деталізовано, що ухвалено спочатку встановити консульські відносини та найближчим часом „продовжити консультації стосовно встановлення дипломатичних відносин у повному обсязі”⁷.

Однак після цього офіційна Варшава у питанні встановлення дипломатичних відносин з Києвом взяла паузу, причому ця позиція не зазнала змін навіть після ухвалення українським парламентом 24 серпня 1991 р. *Акту проголошення незалежності України*. Дуже непроста ситуація склалася у зв'язку з цим під час першого офіційного візиту міністра закордонних справ України Анатолія Зленка до Республіки Польща на початку вересня 1991 р. Як згадує сам міністр, українська сторона розраховувала, що під час перебування у Варшаві буде підписано угоду про встановлення повноцінних дипломатичних відносин. Однак в умовах формального існування СРСР нові польські лідери не наважилися на такий крок. У кінцевому підсумку після кількох консультацій, які Кшиштоф Скубішевський провів із президентом Республіки Польща, 8 вересня було підписано спільне комюніке, яке передбачало обмін спеціальними посланниками урядів країн⁸.

Другий випадок, який було досить складно витлумачити, стосувався інтерв'ю, яке Лех Валенса дав Центральному телебаченню Держтелерадіо

6 A. Kamiński, J. Kozakiewicz, *Stosunki polsko-ukraińskie: raport*, Warszawa 1997, s. 21.

7 *Deklaracja pro principi ta osnovni napramki rozvitku ukrains'ko-pol's'kih vidnosin*, „Verhovna Rada Ukraïni” [online], 13.10.1990 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_176>.

8 A. Zlenko, *Diplomatia...*, s. 474–475.

СРСР 5 грудня 1991 р. Тоді польський президент, попри попереднє визнання незалежності України, заявив про свою підтримку концепції Михайла Горбачова щодо побудови нової радянської держави. Відповідні слова закономірно викликали реакцію з боку офіційного Києва. Зокрема, український уряд виступив із заявою, в якій наголошувалося, що офіційне визнання Республікою Польща незалежності України не повинно відбуватися паралельно із підтримкою радянських реінтеграційних планів⁹.

Після цього ексцесу та, що важливо, розпаду СРСР ситуація дуже швидко стабілізувалася, і для України стосунки з Республікою Польща впродовж певного часу були фактично взірцевими. Так, уже 4 січня 1992 р. між Україною і Республікою Польща було встановлено повноцінні дипломатичні відносини. Систематично відбувалися обміни офіційними делегаціями¹⁰, а 18–19 травня відбувся офіційний візит президента України Леоніда Кравчука до Варшави. Найвагомим результатом зустрічі з Лехом Валенсою стало підписання 18 травня *Договору між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво*¹¹.

Слід відзначити, що українська сторона високо оцінювала і сам договір, і те, за яких обставин його було підписано. Так, у ході візиту Леонід Кравчук підкреслив, що після підписання базового українсько-польського договору співпраця між країнами перебуватиме на вищому рівні, ніж співпраця між Україною та будь-якою державою СНД, у тому числі й Російською Федерацією¹². Також відомо, що договір між Україною та Республікою Польща було підписано напередодні поїздки Леха Валенси для підписання подібного документу із президентом Російської Федерації Борисом Єльциним. Як згадував Анатолій Зленко, ситуація, коли поляки спочатку підписали договір із українцями, розглядалася як „публічна демонстрація пріоритетів Польщі щодо сусідів: спочатку Україна, а потім Росія”¹³.

Слід також відзначити, що першим Надзвичайним і Повноважним Послом України у Республіці Польща було призначено Геннадія Удовенка.

9 A. Kamiński, J. Kozakiewicz, *Stosunki...*, s. 22.

10 K. Fedorowicz, *Ukraina w polskiej polityce wschodniej w latach 1989–1999*, Poznań 2004, s. 75–76.

11 І. Іл'чук, *Osoblivosti formuvannâ dogovirno-pravovoï bazi dvostoronn'ogo spivrobitnictva miż Ukraïnoù i Pol'seù*, „Ukraina–Èvropa–Svit. Miżnarodnij zbirnik naukovih prac'. İstoriâ, miżnarodni vidnosini” 2014, № 14, s. 172.

12 D. Gibas-Krzak, *Ukraina między Rosją a Polską*, Toruń 2006, s. 43.

13 A. Zlenko, *Diplomatiâ...*, s. 480.

Як відомо, перед дипломатичним відрядженням до Польщі він був заступником міністра закордонних справ – постійним представником України при ООН, натомість після повернення з серпня 1994 р. був призначений міністром закордонних справ України¹⁴. Відрядження в якості Надзвичайного і Повноважного Посла до Варшави одного із найбільш досвідчених українських дипломатів однозначно свідчило про виняткову роль, яку відводив Республіці Польща в своїй зовнішній політиці офіційний Київ.

Наступний рік в українсько-польських відносинах став роком розширення та удосконалення договірно-правової бази відносин, формування нових інституційних механізмів співпраці¹⁵. Також накреслилася прагматична тенденція до зміщення акцентів у двосторонньому діалозі з політичних питань на економічні¹⁶. Щоправда, все це відбувалося всупереч геополітичному тлу, яке для українсько-польського діалогу було складнішим, ніж на завершальному етапі існування СРСР. Катастрофічна ситуація в українській економіці, залежність України від російських енергоносіїв, розгляд провідними західними країнами ситуації на пострадянському просторі через призму інтересів Москви, спроба офіційного Києва в умовах дедалі більшого тиску з боку Кремля залишити в себе ядерну зброю перетворювали українську державу на малопривабливого партнера¹⁷. Так само об'єктивно не сприяла поглибленню діалогу на осі Варшава – Київ у той час активізація Республікою Польща зусиль, спрямованих на поглиблення співпраці з ЄС та НАТО, наявність на польській території російських військових баз, дедалі більша залежність РП від російських енергоносіїв¹⁸ та інші вагомні фактори.

Перші тенденції, які свідчили про певні розбіжності пріоритетів у лідерів України та Республіки Польща, почали проявлятися ще у 1992 р. Зокрема, тоді Києву не вдалося залучитися підтримкою Варшави

14 *Udoenko Gennadij Iosifovič*, „Homo Politicus” [online], 16.10.2002 [dostęp: 3.01.2019], dostępny w internecie: <<http://homopoliticus.com/person/politiki/udovenko-gennadii-iosifovi4.html>>.

15 A. Zlenko, *Diplomatiâ...*, s. 485; A. Kamiński, J. Kozakiewicz, *Stosunki...*, s. 37.

16 K. Fedorowicz, *Ukraina...*, s. 104.

17 A. Kamiński, J. Kozakiewicz, *Stosunki...*, 31–32, 35; T. Kapuśniak, *Ukraina jako obszar wpływów międzynarodowych po zimnej wojnie*, Lublin 2008, s. 170, 201, 228–229; M. Orzechowski, *Stosunki Ukrainy z Federacją Rosyjską*, [v:] *Ukraina w stosunkach międzynarodowych*, red. M. Pietraś, T. Kapuśniak, Lublin 2007, s. 181–182.

18 P. Kuspys, *Współczesne stosunki polsko-ukraińskie 1991–2008. Polityka. Gospodarka. Wojsko. Sektor pozarządowy*, Kraków 2009, s. 86–87; S. Werymiuk, *Polska wobec Rosji w latach 1992–2014. Od zależności postimperialnych do trudnych relacji. Analiza wybranych aspektów*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2015, nr 13, s. 111, 116.

у питанні приєднання до Вишеградської групи. Так само Польща виступила проти будівництва системи безпеки на субрегіональному рівні, яка мала б базуватися на так званому плані Кравчука, що, зі свого боку, був близький до висловленої раніше президентом Валенсою ініціативи НАТО-біс¹⁹. З високою ймовірністю така позиція польської сторони була зумовлена насамперед небажанням ускладнювати собі європейську та євроатлантичну перспективи.

Виходячи з національних інтересів Республіки Польща, такі кроки офіційної Варшави були цілком логічними. А втім, вони закономірно були доволі болісно сприйняті в Україні. Щоправда, головні потрясіння для українсько-польських відносин у 1990-х роках були ще попереду. Серйозніші труднощі беруть свій початок з другої половини 1993 р. Найбільшою мірою вони були зумовлені підписанням 25 серпня 1993 р. в рамках візиту президента Російської Федерації Бориса Єльцина до Варшави польсько-російської угоди про будівництво Ямальського газопроводу в обхід України²⁰. Також у рамках цього ж візиту очільник Кремля вперше дав згоду на вступ Польщі до НАТО²¹. Підписання угоди зумовило гостру реакцію з боку керівництва України. Тодішній прем'єр-міністр Леонід Кучма назвав документ „антиукраїнським актом”²².

Ще однією справою, яка створювала негативне тло для українсько-польського діалогу, був шпигунський скандал із майором Лисенком. Після арешту в серпні 1993 р. над українським силовиком, якого звинувачували у білій розвідці і спробі завербувати громадянина Польщі, було проведено показовий суд. Українська сторона відкидала закиди щодо майора Лисенка та висловлювала невдоволення з приводу непотрібного широкого розголосу справи. Навіть польські дослідники погоджувалися, що процес над Лисенком відбувався у такий спосіб, який давав підстави для Києва

19 M. Aleksijowec', I. Il'čuk, *Bezpeko-oboronnij vektor співпраці України і Pol'si v європеjs'ko-atlantičnomu kontekstii*, „Ukraїna-Єvropa-Svit. Mižnarodnij zbirnik naukovih prac'. Іstorія, mižnarodni vidnosini” 2015, № 16, s. 108; S. Šestopalov, *Ukraїns'ko-pol's'ke vijs'kove співробітництво*, „Čornomors'kij litopis” 2014, vip. 10, s. 65.

20 *Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o budowie systemu gazociągów dla tranzytu gazu rosyjskiego przez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i dostawach gazu rosyjskiego do Rzeczypospolitej Polskiej, sporządzone w Warszawie dnia 25 sierpnia 1993 r.*, M.P. 2011, nr 46, poz. 512, dostępny w interneti [dostęp: 3.01.2019]: <<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20110460512/O/M20110512.pdf>>; R. Kupiecki, *Akcesja Polski do NATO – okiem historyka i uczestnika*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2014, nr 29, s. 61.

21 Там само, s. 61.

22 K. Jędraszczyk, *Strategiczne partnerstwo...*, s. 133.

підозрювати польську сторону в прагненні принизити та дискредитувати Україну²³. На думку українського дослідника Богдана Гудя, ці виразно антиукраїнські кроки були вимушеною платою тодішнього вищого керівництва РП за згоду Російської Федерації на вступ Польщі до НАТО²⁴.

Ситуація додатково ускладнилася в результаті перемоги на парламентських виборах у вересні 1993 р. коаліції Союзу демократичних лівих сил та Польської селянської партії. Їхні представники критикували попередні правлячі еліти у зв'язку з „занедбанням контактів із Росією” й почали здійснювати кроки, які мали на меті інтенсифікацію контактів між Варшавою та Москвою²⁵.

Інтенсифікація українсько-польських відносин за ери Кучми і Квасневського

У цей складний для українсько-польських відносин період зазнає суттєвих змін геополітична ситуація навколо України. Насамперед варто відзначити, що впродовж 1994 р. фактично було вирішено питання з українською ядерною зброєю²⁶. Це однозначно сприяло похваленню відносин між Україною та Заходом. У червні 1994 р. у Люксембурзі було підписано угоду про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС, яка визначила правові норми відносин між Києвом та Брюсселем²⁷. Цього ж року керівництво української держави почало здійснювати кроки, зорієнтовані на налагодження діалогу з НАТО. 8 лютого 1994 р. Україна першою серед країн пострадянського простору розпочала співпрацю з НАТО в рамках Програми „Партнерство заради миру”²⁸. У наступному 1995 р. Україна набула членства в Раді Європи²⁹. Тоді ж було підписано

23 A. Kamiński, J. Kozakiewicz, *Stosunki...*, s. 38–39.

24 B. Gud', *Україна – Pol'ska: šo bulo, šo dali*, [v:] *Od ugody hadziackiej...*, t. 2, red. A. Kulczycki, I. Gurak, I. Słota, M. Rowicki, O. Boryniak, Rzeszów–Lwów–Iwano-Frankowsk 2012, s. 7.

25 K. Fedorowicz, *Ukraina...*, s. 118, 140.

26 *Dogovir pro nerozpovsúdzenná ádernoï zbroï*, „Ministerstvo zakordonnih sprav Ukraïni” [online, dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/international-organizations/npt-participation>>.

27 V. Kopijka, *Rozširenná Ęvrops'kogo Souzu ta Ukraïna*, Kiïv 2008, s. 248–250.

28 O. Romančuk, *Ukraïna-NATO: po komu podzvïn*, „Čas i Podii” [online], 12.06.2007 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.chasipodii.net/article/2385/>>.

29 *Spivrobïtnictvo miž Ukraïnou ta Radoú Ęvropi*, „Postijne predstavnictvo Ukraïni pri Radi Ęvropi” [online, dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://coe.mfa.gov.ua/ukraine-coe/cooperation>>.

так звану тимчасову угоду, яка регламентувала відносини України та ЄС до набуття чинності угоди про партнерство та співробітництво у 1998 р.³⁰

Паралельно відбувалося охолодження у відносинах між країнами Заходу та Російською Федерацією. Це було зумовлено несприйняттям російських методів та засобів щодо так званого близького зарубіжжя та незадоволенням із приводу дедалі більшого політичного й військового домінування Кремля на просторі СНД. У випадку з політикою США на пострадянському просторі чітко простежувався перехід від застосування принципу „Росія насамперед” до „геополітичного плюралізму”³¹.

Одночасно намітилися позитивні тенденції всередині країни. У жовтні 1994 р. новий президент України Леонід Кучма (1994–2005 рр.) проголосив стратегію економічних перетворень, яка передбачала лібералізацію цін, обмеження дефіциту державного бюджету, впровадження вільної внутрішньої і зовнішньої торгівлі, дотримання жорсткої монетарної політики, широку приватизацію великих підприємств, проведення аграрної реформи. У листопаді 1994 р. Леонід Кучма видав указ, що передбачав вирішення трьох найважливіших складових земельної реформи – приватизації, оцінки й ринку землі. Перші кроки на шляху ринкових реформ та приватизації були прихильно сприйняті провідними західними країнами, передусім США. За короткий час серед країн, які одержували фінансову підтримку США, Україна вийшла на третє місце після Ізраїлю та Єгипту. Також було отримано допомогу Європейського банку реконструкції і розвитку, Міжнародного валютного фонду та Світового банку. Іноземна фінансова допомога, незважаючи на далеко не завжди її ефективне використання, все ж сприяла фінансовому оздоровленню країни³².

Таким чином, впродовж 1994–1995 рр. завдяки цілій низці різноманітних чинників Україні вдалося вийти зі своєї ізоляції та залучитися різноплановою підтримкою з боку західних держав. Відповідні зміни опосередковано, а в окремих ситуаціях і безпосередньо, позитивно вплинули на українсько-польські міждержавні відносини.

У другій половині 1995 р. мала місце подія, яка свідчила на користь реанімації українсько-польських відносин. Зокрема, у вересні після

30 Ū. Prísâžnûk, A. Galâs, *istoriâni šlâh spivpraci Ukraïni ta ÊS. Osnovni pereškodi na šlâhu êvointegraciï Ukraïni*, „Visnik L'vivs'kogo universitetu. Seriâ mižnarodni vidnosini” 2004, vip. 12, s. 6.

31 T. Kapušniak, *Ukraina...*, s. 172, 175.

32 I. Hurak, *Ukraine and Poland. Challenges to strategic partnership*, „Oriens Aliter. Journal for Culture and History of the Central and Eastern Europe” 2015, No. 2, s. 35–36.

тривалої перерви врешті було проведено III засідання Консультативного Комітету Президентів України та Республіки Польща. В ході зустрічі сторони висловилися за використання потенціалу держав для підняття двосторонніх відносин на новий рівень. Однак у грудні 1995 р. Леха Валенсу на посту президента Республіки Польща змінив представник Союзу демократичних лівих сил Александр Квасневський. Обрання „лівого” кандидата викликало занепокоєння в Україні. Існували побоювання, що за його президентства буде поглиблюватися діалог Республіки Польща з Російською Федерацією. Однак цього не трапилося. Міжнародні ініціативи нового президента засвідчили його прихильність до Києва.

Позитивними для України також виявилися інші зміни в керівництві Республіки Польща. Після звинувачення прем'єр-міністра Юзефа Олексі у зв'язках із російською розвідкою та урядової кризи було обрано нового главу польського уряду. Влодзімеж Цімошевич так само, як і новообраний міністр закордонних справ Даріуш Росаті, у східній політиці дотримувалися поглядів, близьких до президента Квасневського³³.

Слід наголосити, що в цей час також змінилася позиція офіційного Києва щодо розширення НАТО на Схід. У грудні 1995 р. в рамках своїх виступів і президент України Леонід Кучма, і прем'єр-міністр Євген Марчук продемонстрували розуміння щодо прагнення Республіки Польща увійти до Північноатлантичного альянсу. Зокрема, Леонід Кучма заявив, що розширення НАТО на схід не загрожує безпеці України, а сам факт існування цього військово-політичного блоку є чинником стабілізації Європи³⁴.

Отже, починаючи з другої половини 1995 р., в українсько-польських відносинах чітко простежувалася позитивна динаміка. Її результати були помітними одразу в кількох сферах. Знаковою подією для українсько-польських відносин стало підписання 25 червня 1996 р. в ході візиту Леоніда Кучми до Варшави *Спільної декларації Президента України і Президента Республіки Польща*. В документі лідери двох держав наголосили, що „Україна і Республіка Польща підтверджують обраний ними курс на розвиток стратегічного партнерства”³⁵. Після цього

33 K. Fedorowicz, *Ukraina...*, s. 172, 178.

34 S. Stoëc'kij, *Ukraina v zovnišnij politici Respubliki Pol'sa: êvroatlantičnij ta êvrops'kij integracijnij vimir*, kandidats'ka disertaciâ, ÎPiEND im. Î.F. Kurasa NAN Ukraini, Kiïv 2009, s. 80–81.

35 *Spil'na deklaraciâ Prezidenta Ukraini i Prezidenta Respubliki Pol'sa*, [v:] *Mižderžavni vidnosini...*, s. 45.

українсько-польські відносини впродовж кількох років можна охарактеризувати як винятково активні. Про другу половину 1990-х років у діалозі між Україною та Польщею можна говорити як про час, коли поряд із підписанням цілої низки фундаментальних документів було реалізовано велику кількість практично значущих кроків.

Починаючи з 1993 р., в рамках двосторонніх зустрічей на найвищому рівні обговорювалися питання, пов'язані з історією³⁶. 21 травня 1997 р. Леонід Кучма та Александр Квасневський підписали *Спільну заяву Президентів України і Республіки Польща „До порозуміння і єднання”*, в якій „висловлюючи спільне прагнення до остаточного подолання складної українсько-польської історичної спадщини і заради того, щоб тіні минулого не затмарювали сьгоднішніх дружніх і партнерських відносин між обома країнами й народами”, Кучма та Квасневський склали шану „закатованим, полеглим і примусово переселеним українцям та полякам” та засудили винуватців страждань обох народів³⁷. Варто наголосити, що Леонід Кучма на зустрічі з акредитованими в Україні дипломатами у січні 1998 р. окреслив підписання документу як одну з найважливіших дипломатичних подій 1997 р., прирівнявши його в такий спосіб до *Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною та Російською Федерацією* від 31 травня 1997 р.³⁸

Розвиваючи співпрацю в цьому напрямку, Леонід Кучма та Александр Квасневський наступного року спільно відвідали Личаківське кладовище у Львові. В ході візиту вони вшанували українців, які загинули у війні проти поляків у 1918–1919 рр. та поляків, які загинули у тій же війні проти українців³⁹.

В цей час за Польщею остаточно закріплюється реноме лобіста України в європейському політикумі. Зокрема, зустрічі, які впродовж першого року перебування на посаді президента Александр Квасневський мав з українським колегою, пройшли під знаком його виняткової зацікавленості у наближенні України до Європи. На користь останнього свідчило запрошення президентом Польщі українського колеги до участі в неофіційній зустрічі глав держав європейського регіону, що

36 K. Fedorowicz, *Ukraina...*, s. 104, 112–113.

37 *Spil'na zaáva Prezidentiv Ukraini i Respubliki Pol'sha „Do porozuminnâ i êdnannâ”*, „Verhovna Rada Ukraini” [online], 21.05.1997 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_005>.

38 K. Jędraszczyk, *Strategiczne partnerstwo...*, s. 162–163.

39 E. Mironowicz, *Polityka zagraniczna Ukrainy. 1990–2010*, Białystok 2012, s. 166.

відбулася 7–8 червня 1996 р. у Ланьцуті. Це дозволило Україні стати членом Центральноєвропейської ініціативи⁴⁰.

В той час президент Республіки Польща також демонстрував підтримку ідеї підписання Україною та НАТО двостороннього документа на зразок угоди між Північноатлантичним альянсом та Російською Федерацією і намагався просувати її в контактах із західними партнерами. Так, Александр Квасневський у своїй промові в Королівському інституті міжнародних відносин у Лондоні в жовтні 1996 р. вперше публічно висловив пропозицію щодо підписання *Хартії „Україна – НАТО”*⁴¹. Як зазначає відомий український дослідник Богдан Гудь, Польща у другій половині 90-х рр. ХХ ст. „нагадувала буксир, який з усіх сил намагався тягнути Україну в напрямку Європи”⁴².

У березні 1999 р. Польща набула членства в Північноатлантичному альянсі. Це зумовило зростання занепокоєння в українському експертному середовищі. Однак той факт, що впродовж 1999 та 2000 років Александр Квасневський та Леонід Кучма зустрічалися у різних форматах 10 разів⁴³, продемонстрував, що членство Республіки Польща в НАТО не мало жодних негативних наслідків для українсько-польських відносин. Як з’ясувалося згодом, більшим викликом для України став вступ Польщі до ЄС, оскільки це передбачало обов’язкове введення віз для українських громадян. Однак це питання вдалося владнати в рамках візиту до Києва прем’єр-міністра Республіки Польща Лешека Міллера у серпні 2003 р. За результатами перемовин із його тодішнім українським колегою Віктором Януковичем було підписано угоду, відповідно до якої в’їзні візи для українців запроваджувалися з 1 жовтня, однак були безкоштовними. Так тривало до вступу Польщі до Шенгенської зони в кінці 2007 р.⁴⁴

40 N. Čorna, *Україна – Pol’sa: geneza strategičnogo partnerstva kriz’ prizmu prezidents’kogo činnika*, „Mižnarodni zv’язki Ukraïni: naukovì poŭuki i znahidki” 2016, vip. 25, s. 48–49.

41 S. Stoëc’kij, *Ukraïna...*, s. 79.

42 B. Gud’, *Ukraïna – Pol’sa...*, s. 8.

43 L. Aleksievec’, M. Aleksievec’, Ī. Īl’čuk, *Transformaciã sučasnih ukraïns’ko-pol’s’kih vidnosin u političnij sferi do êvropejs’ko-atlantičnogo procesu (1991–2014 rr.)*, „Ukraïna–Êvropa–Svit. Mižnarodnij zbirnik naukovih prac’. Īstorîã, mižnarodni vidnosini” 2015, № 16 (2), s. 109–110.

44 O. S. Antonûk, *Stanovlennâ ta rozvitok ukraïns’ko-pol’s’kih vidnosin (1991–2003)*, „Visnik Kiïvs’kogo nacional’nogo universitetu imeni Tarasa Ševčenko. Īstorîã” 2004, № 74–76, s. 5; *Pol’sa pogodilasâ skasuvati platu za nacional’ni vizi dlâ ukraïnciv*, „UNIAN” [online], 3.03.2012 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.unian.ua/society/617-456-polscha-pogodilasya-skasuvati-platu-za-natsionalni-vizi-dlya-ukrajintiv.html>>.

На початку ХХІ ст. головні загрози для відносин між Києвом та Варшавою були пов'язані насамперед із подіями в Україні та реакцією на них у провідних світових столицях. Як зазначає українська дослідниця Наталія Чорна, „тестом на міцність» для відносин між двома державами виявилися «касетний скандал» та «колючужна справа», які спричинили внутрішньополітичну кризу в Україні та міжнародну її ізоляцію на початку ХХІ ст.” В цей час у Польщі лунали заклики відмовитися від „романтичного” та „іраціонального” діалогу з Україною, однак варто зазначити, що офіційна Варшава на це не пішла⁴⁵. Александр Квасневський, з одного боку, намагався стати посередником у переговорах між українським президентом та опозицією⁴⁶, а з іншого – робив кроки, щоб не допустити ізоляції України. Красномовним жестом підтримки з боку польського президента став його приїзд до Києва на урочистості з нагоди десятої річниці незалежності України. На подібний крок у серпні 2001 р. пішли тільки лідери Росії та Македонії⁴⁷.

Важливою ініціативою, в рамках якої 15 жовтня 2002 р. у Варшаві зустрілися президенти Польщі, України, Швеції, лідери головних політичних сил Польщі та України, високопоставлені представники Європейського Союзу і НАТО, у тому числі Хав'єр Солана, стала міжнародна конференція „Україна в Європі”. Відповідний захід служив зниженню напруження у стосунках України із Заходом, а також у внутрішньоукраїнському протистоянні між президентом та опозицією⁴⁸.

Попри певне зниження інтенсивності порівняно з другою половиною 90-х рр. ХХ ст., діалог тривав і до того ж доповнювався новими формами. Зокрема, цікавою ініціативою, яку за підтримки президентів вдалося реалізувати восени 2001 р., стало заснування у Любліні Європейського колегіуму польських і українських університетів⁴⁹. Також у цей час було активізовано

45 N. Čorna, *Ukraïna – Pol'sa...*, s. 49.

46 L. Aleksievec', M. Aleksievec', Ī. Īl'čuk, *Transformaciã...*, s. 110.

47 E. Mironowicz, *Polityka...*, s. 168.

48 Ī. G. Sinkevič, A. A. Kučerenko, *Rozpad Radãns'kogo Soũzu ta misce nezaležnoĩ Ukraïni u zovnišn'opolitičnij strategij Respubliki Pol'sa (1991–2009 rr.) v interpretacij pol's'kih doslidnikiv*, [v.] *Rozpad Radãns'kogo Soũzu ta mižnarodni interpretacij zaveršennã "holodnoĩ vijni": 20 rokiv potomu*, red. Ī. Todorov, V. Tkačenko, S. Bilivnenko, V. Mil'čev, V. Kosmina, O. Maklúk, M. Bessonova, Zaporizžã 2011, s. 168–173, dostupnij takož v interneti [dostup: 3.01.2018]: <http://sites.znu.edu.ua/eurointegration/Zbirka/31_sinkevich_kucherenko.pdf>.

49 G. Kuprianowicz, *Europejskie Kolegium Polskich i Ukraïnskich Uniwersytetów*, „Centrum Badañ Wschodnich w Lublinie” [online, dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://www.cbw.umcs.lublin.pl/art/ekpiuu.pdf>>.

міждержавну співпрацю на парламентському рівні⁵⁰. Одним із проявів діалогу в цій сфері стало створення у жовтні 2003 р. Парламентської асамблеї України і Республіки Польща⁵¹. Ще одним новим практичним кроком, який мав зробити українців ближчими до поляків і навпаки, стало проголошення року 2004 Роком Польщі в Україні⁵².

Польща в зовнішній політиці України в часи президентства Віктора Ющенка (2005–2010 рр.)

По-справжньому виняткову роль відігравав польський президент у часи Помаранчевої революції. Зусилля Александра Квасневського, що стосувалися підготовки та позитивних результатів „круглого столу”, недопущення застосування силового сценарію неможливо переоцінити. Це чітко усвідомлював Віктор Ющенко, який після останнього „круглого столу” на початку грудня 2004 р. повідомив очільника Варшави про те, що якби він приїхав на день пізніше, то, можливо, взагалі не було б сенсу приїжджати⁵³. В цьому контексті, виглядає природним нагородження Александра Квасневського орденом „За заслуги” I ступеня вже президентом Віктором Ющенком у 2005 р.⁵⁴

Президентство Віктора Ющенка з точки зору українсько-польських відносин було періодом, який логічно продовжував діалог його попередника Леоніда Кучми. Вже у квітні 2005 р. в рамках офіційного візиту Віктора Ющенка до Варшави було урочисто проголошено початок Року України у Республіці Польща⁵⁵. Ще через два місяці трапилася подія, на яку польські партнери чекали тривалий час. Впродовж останніх років

50 L. Aleksievec', M. Aleksievec', I. Il'čuk, *Transformaciâ...*, s. 111–112.

51 *Statut Parlaments'koï Asambleï Ukraïni i Respubliki Pol'sa*, „Verhovna Rada Ukraïni” [online], 14.10.2003 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://rada.gov.ua/fsview/14.html>>.

52 *Rok Polski na Ukrainie (marzec 2004 – marzec 2005). Rok Ukrainy w Polsce (kwiecień 2005 – maj 2006)*, „Biuletyn Informacji Publicznej Miasta Krakowa” [online], 10.11.2005 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=15985&vReg=2&metka=1>.

53 *Gazeta Wyborcza: Zalashtunkova istoriâ revolucii*, „Korrespondent” [online], 19.04.2005 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://ua.korrespondent.net/world/worldabus/256517-gazeta-wyborcza-zalashtunkova-istoriya-revoluciyi>>.

54 *Ukaz Prezidenta Ukraïni „Pro nagorodžennâ A. Kvasnêvs'kogo ordenom »Za zaslugi«*, „Verhovna Rada Ukraïni”, 24.11.2005 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1646/2005/sp:max25>>.

55 A. Kiridon, *Ukraïna – Respublika Pol'sa: etapi, realii ta perspektivi vidnosin*, „Zovnišni spravi” 2011, № 11, s. 20.

президентства Леоніда Кучми подразником для українсько-польського діалогу було відкриття у Львові Цвинтаря оборонців Львова, більш відомого як Цвинтар Орлят. Ціною доволі серйозних зусиль як на загальнодержавному, так і на локальному рівнях новому українському президенту вдалося поставити крапку в цій епопеї. Віктор Ющенко та Александр Квасневський урочисто відкрили меморіал 24 червня 2005 р.⁵⁶ Виступаючи на відкритті, третій український президент подякував польському колезі за „все, що він зробив для українсько-польського розуміння” та наголосив, що „Спільне відвідання Личакова двома президентами свідчить: Україна і Польща мають мужність подивитися в очі минулому. У нас достатньо гідності, щоб не переписувати трагічні сторінки історії і достатньо мудрості, щоб зробити правильні висновки”⁵⁷.

Як зазначалося вище, історична тематика почала фігурувати в міждержавному діалозі з 1993 р. За часів Леоніда Кучми та Александра Квасневського мали місце кілька подій, які демонстрували її дедалі більший вплив. Крім уже згаданої *Спільної заяви [...] „До порозуміння і єднання”*, у липні 2003 р. президенти підписали *Спільну заяву [...] „Про примирення в 60-у річницю трагічних подій на Волині”*⁵⁸. Також у липні 2003 р. Кучма та Квасневський взяли участь у церемонії відкриття пам’ятника українсько-польського примирення „Пам’ять – Скорбота – Єднання” у селі Павлівка на Волині, де в липні 1943 р. від рук українців загинули близько двох сотень польських мешканців⁵⁹. Тоді здавалося, що Кучмі та Квасневському вдалося знайти взаємоприйнятну формулу

56 Н. Zanik, *Viktor Ūsenko*, „Naše slovo” [online], 19.07.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.nasze-slowo.pl/viktor-jushhenko-pomilka-polskih-politikiv-zas-tosuvannja-ritoriki-pro-litri-krovi-i-pidrahunki-mertvih-dush/>>; V. Pavliv, *Ukraïns'ko-pol's'ki vidnosini na novomu etapi serjoznih viprobuvan'*, „Dzeralo tižnâ. Ukraïna” [online], 24.05.2002 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://dt.ua/POLITICS/ukrayinsko-polski_vidnosini_na_novomu_etapi_seryoznih_viprobuvan.html>.

57 *Ūsenko i Kvasnêvs'kij vidkrili memorial voïnam UGA i Cvintar orlát u L'vovi*, „Korrespondent” [online], 24.06.2005 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://ua.korrespondent.net/ukraine/258191-yushchenko-i-kvasnevskij-vidkrili-memorial-voyinam-uga-i-cvintar-orlyat-u-lvovi>>.

58 *Kvasnêvs'kij i Kučma зробили спіл'ну заâву šodo Volins'koï tragediï*, „Korrespondent” [online], 8.07.2003 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/1578597-kvasnevskij-i-kuchma-zrobili-spilnu-zayavu-shchodo-volinskoyi-tragediyi>>.

59 *Kučma: Tam, de spočivaût' zagibli, povinni stoâti poruč dva hresti – polâku Ukraïncû*, „Korrespondent” [online], 11.07.2003 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://ua.korrespondent.net/ukraine/244863-kuchma-tam-de-spochivayut-zagibli-povinni-stoyati-poruch-dva-hresti-polyaku-j-ukrayincyu>>.

для порозуміння щодо складних сторінок спільної історії. Дуже непросто для української сторони рішення щодо відкриття Цвинтаря Орлят у Львові у цьому контексті виглядало як логічний завершальний акорд, після чого могли бути здійснені кроки, які б носили технічний характер.

Однак поступово історичні питання набували все більшої ваги. Спочатку вони, як правило, супроводжувалися позитивною риторикою з обох сторін. У подібному ключі варто згадати відкриття у травні 2006 р. Віктором Ющенком та Лехом Качинським у селі Павлокома Підкарпатського воєводства пам'ятника українцям, що загинули від рук представників польського націоналістичного підпілля у січні 1945 р., спільне вшанування у квітні 2007 р. у Варшаві жертв операції „Вісла”, відвідання у лютому 2009 р. заходів у Гуті Пеняцькій на Львівщині, де 65 роками раніше сталася трагедія, в якій загинуло від 500 до 1000 поляків⁶⁰.

Однак фактично кожна зі сторін почала паралельно здійснювати кроки, які болісно сприймалися іншою стороною. Це були різноманітні рішення, звернення, які насамперед спрямовувалися на внутрішньополітичну арену, але при цьому викликали негативну реакцію у партнерів. З польського боку найбільш критичні зауваження породжували підписані Віктором Ющенком *Указ про заходи, які необхідно вжити для відновлення історичної справедливості щодо учасників національно-визвольної боротьби в країні в першій половині минулого століття* (жовтень 2006 р.)⁶¹, документи про присвоєння звання Героя України головнокомандувачу УПА Тарасу Шухевичу (жовтень 2007 р.), лідеру ОУН(б) Степану Бандері (січень 2010 р.), а також визнання воїнів ОУН та УПА учасниками боротьби за незалежність України (січень 2010 р.)⁶².

З українського боку натомість несприйняття викликали кілька подій, пов'язаних з оцінками з боку представників польської правлячої еліти трагічних подій на Волині у роки Другої світової війни. Зокрема, йдеться про спробу польських депутатів винести на порядок денний Європейського парламенту питання про діяльність ОУН і УПА та її кваліфікацію як таку,

60 A. Šeptic'kij, *Ostannij romantik? Prezident Kačins'kij ta Ukraïna*, „UNIAN” [online], 11.04.2010 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.unian.ua/world/345759-ostanniy-romantik-prezident-kachinskiy-ta-ukrajina.html>>.

61 *Úšenko vidav ukaz pro viznannâ dij OUN-UPA*, „BBC Ukraïna” [online], 29.01.2010 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine/2010/01/100129_yushchenko_upa_bt>.

62 *Úšenko viznav voâkiv OUN-UPA borcâmi za nezalezñnist'*, „TSN” [online], 29.01.2010 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://tsn.ua/ukrayina/yushchenko-viznav-voyakiv-upa-bortsyami-za-nezalezhnist.html>>.

„що носить ознаки геноциду” (2008 р.), ухвалення Сеймом Республіки Польща постанови (липень 2009 р.), в якій стверджується, що ОУН і УПА здійснили у 1943 р. антипольську акцію, яка мала „характер етнічної чистки та риси геноциду”⁶³, окреслення Лехом Качинським у його листі (липень 2009 р.) до з’їзду представників так званих „кресових організацій” Волинської трагедії терміном *геноцид*⁶⁴, а також відмова польського президента від спільного відкриття пам’ятника українцям, загиблим від рук поляків у селі Сагринь на території Люблінського воєводства (вересень 2009 р.)⁶⁵. Зазначені вище факти та процеси не мали визначального впливу на міждержавний діалог і, що було найважливіше для української сторони, на підтримку Республікою Польща України на міжнародній арені. Після запровадження Європейської політики сусідства та вступу Республіки Польща до ЄС у Варшаві з’явилося суттєво більше можливостей для впливу на співпрацю між Європейським Союзом та Україною, якими вона успішно користувалася. За сприяння Польщі у грудні 2004 р. Рада ЄС прийняла декларацію, в якій вказувалося, що „метою Євросоюзу є встановлення зміцнених і привілейованих відносин з Україною шляхом використання у повному обсязі можливостей Європейської політики сусідства”⁶⁶. При цьому польське керівництво формувало „групу підтримки України” з числа країн-членів ЄС, які поділяли доцільність тісніших відносин між об’єднанням та українською державою. Прикладом такої взаємодії є ухвалення 23 квітня 2008 р. у Празі декларації Вишеградської групи, в якій містився заклик до Європейської комісії щодо якнайшвидшого закінчення переговорів з приводу укладення угоди про асоціацію між Україною та ЄС та початку переговорів щодо безвізового режиму⁶⁷.

63 І. Іл’юшин, *Українсько-польський міжнародний конфлікт часів Другої світової війни в суспільній свідомості і колективній пам’яті: стереотипи та історичні факти*, „Forum nacji” [online], 18.10.2009 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://forumn.kiev.ua/2009-10-89/89-09.html>>.

64 S. Pereira, *Lech Kaczyński w 2009 r.: „Ludobójstwo”, które unicestwiło wspólną tradycję polsko-ukraińską*, „Niezależna” [online], 12.07.2013 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://niezalezna.pl/43558-lech-kaczynski-w-2009-r-ludobojstwo-ktore-unicestwilo-wspolna-tradycje-polsko-ukrainska>>.

65 *Між Усенком і Качинським „probigla čorna kiška”*, „Gazeta” [online], 7.09.2009 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://gazeta.ua/articles/politics/_mizh-uschenkom-i-kachinskim-quotprobigla-chorna-kishkaquot/306490>.

66 O. A. Bliznâk, *Pol’ska koncepcia novogo vimiru politiki Ėvropskogo Souzu*, „Grani” 2016, № 9 (137), s. 133.

67 A. Kozlov’ska, *Shidne partnerstvo – instrument dlâ povnoi integracii z ĖS*, „International Review. Vidnosini Ukraïna – ĖS: v pošuku institucijnih transformacij” 2008, № 2 (6), s. 3.

Наступного місяця міністр закордонних справ Республіки Польща Радослав Сікорський спільно зі шведським колегою Карлом Більдом запропонував концепцію нового формату співпраці між ЄС та східними сусідами об'єднання. У червні 2008 р. ініціативу було підтримано Європейською радою, а остаточно новий проект, названий Східним партнерством, як відомо, було схвалено на Празькому саміті у травні 2009 р.⁶⁸

Відповідна діяльність на загальноєвропейському рівні доповнювалася ініціативами, які мали внутрішньодержавний вимір. Серед такого роду кроків хотілося б виокремити створення у 2008 р. при Комітеті європейської інтеграції Республіки Польща унікального підрозділу – відділу технічної допомоги Україні. Нова структура повстала для того, щоб ділитися польським досвідом з українськими фахівцями у найрізноманітніших сферах для оптимальної підготовки до вступу в Євросоюз і співпраці з Брюсселем уже після вступу.

Передача досвіду здійснювалася в різний спосіб. Звичною практикою стали стажування в Республіці Польща, в ході яких тисячі українських фахівців із різних міністерств, органів місцевого самоврядування, сфери освіти, судової системи тощо мали змогу на практиці познайомитися з функціонуванням відповідних структур у країні, яка є членом ЄС та НАТО. Фінансувалися такі стажування за рахунок польської сторони або європейських фондів. Варто наголосити, що такий досвід був надзвичайно важливий, особливо, якщо брати до уваги, що українці здобували його в країні, яка за багатьма показниками близька до України і, що найважливіше, на початку 1990-х рр. мала аналогічні стартові можливості для трансформації⁶⁹.

Також Польща за часів президентства Ющенка активно підтримувала Україну на шляху до НАТО. У ході свого першого офіційного візиту до України 28 лютого – 1 березня 2006 р. Лех Качинський наголосив: „Польща і я особисто будемо провідником устремлінь України і в НАТО, і в ЄС”⁷⁰. Польща поряд із США наполягала на наданні українській державі плану

68 M. Sydoruk, *Wizje Europejskiej Polityki Sąsiedztwa UE oraz rola polski w relacjach Unii i Ukrainy*, „Analizy/Polityka” (CEW UMCS) 2017, nr 15, s. 13–14.

69 O. Pidluc'kij, *Poláci pragnut'... Varšava duže hoče bačiti Kiiiv členom ĘS i peredaê jomu svij dosvid*, „Dzerkalo tižnâ. Ukraïna” [online], 23.01.2009 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://dt.ua/ECONOMICS/polyaki_pragnut_varshava_duzhe_hoche_bachiti_kiyiv_chlenom_es_i_peredaê_yomu_svij_dosvid.html>.

70 *Prezidenti Ukraïni ta Pol'si poprošalisâ z družinami*, „Obozrevatel” [online], 1.03.2006 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/8-2915-prezidenti-ukraini-ta-polschi-poproschalisya-z-druzhinami.htm>>.

дій щодо набуття членства в ході Бухарестського саміту НАТО у квітні 2008 р. Через кілька днів після зустрічі в Бухаресті Лех Качинський в інтерв'ю Reuters погрожував, що Республіка Польща може накласти вето на переговори між Євросоюзом та Росією про стратегічне партнерство до того часу, поки європейські країни-учасниці НАТО не погодяться надати Україні, а разом з нею і Грузії, плану дій з членства в Альянсі⁷¹.

Тогочасні українські очільники добре усвідомлювали важливість стратегічного партнерства з Республікою Польща та вважали його зразковим. Знаковими тут можуть бути слова Віктора Ющенка, сказані ним під час візиту до Польщі у вересні 2009 р. Тоді український президент відзначив: „Я переконаний, українсько-польські відносини – це великий тест для Європи відносно того, якою дорогою вона піде...”. Він наголосив, що стабільні та динамічні українсько-польські відносини є „тим найкращим прикладом, якого потребує сьогодні Європа”⁷².

Парадокси та закономірності польської політики Віктора Януковича (2010–2014 рр.)

Завершення президентства Віктора Ющенка для українсько-польських відносин ознаменовано підписанням 22 січня 2010 р. вже згаданого указу про присвоєння Степану Бандері звання Героя України. Деякий час ні представники польського МЗС, ні сам Лех Качинський з цього приводу не висловлювалися⁷³. Лише на початку лютого, після відносно тривалого мовчання, яке активно критикувалося, Лех Качинський виступив із заявою, в якій зазначалося, що „[о]цінка діяльності Організації українських націоналістів і Української повстанської армії є в Польщі односторонньо негативною [...]. Останні дії президента України спрямовані проти процесу історичного діалогу і примирення. Поточні політичні інтереси перемогли над історичною правдою”⁷⁴.

71 *Pol'sha vimagaє nadati Ukraїni ta Gruzii PDČ v NATO*, „RBK-Ukraїna”, 10.04.2008 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/polsha_trebuє_predostavit_ukraїne_i_gruzii_pdch_v_nato100420081>.

72 O.S., *Deržavnij vizit do Pol'si*, „Ukraїns'ka dumka” 2009, č. 19, s. 1.

73 O. Grib, *Ukaz Ūšenka pro Banderu rozčaruvav polākiv*, „BBC Ukraїna” [online], 26.01.2010 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://www.bbc.co.uk/blogs/ukrainian/kuspys/2010/01/post-1.html>>.

74 *Kačins'kij zasudiv Ūšenka za geroїzaciū Banderi*, „Zaxid” [online], 5.02.2010 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://zaxid.net/kachinskiy_zasudiv_yushhenka_za_geroyizatsiyu_banderi_n1095255>.

Віктор Янукович, на відміну від свого попередника, в цілому не надавав особливого значення історичним питанням. У цьому сенсі він був зручним партнером для офіційної Варшави. Щоправда, ця риса нового українського керівника була вагомою. Четвертий президент України розглядався політичними оглядачами та експертами як проросійський діяч. І хоча перший свій офіційний візит у якості глави держави Віктор Янукович здійснив до Брюсселя, підписання вже в квітні 2010 р. так званих Харківських домовленостей і відмова від євроатлантичних прагнень з боку України чітко вказували на пріоритетний вектор зовнішньополітичної активності нового керівництва держави. З іншого боку, після того, як у часи Помаранчевої революції представники польських політичних еліт неоднозначно засвідчували свою підтримку Віктору Ющенку⁷⁵, все вказувало на те, що політика нового президента щодо Республіки Польща буде щонайменше стриманою.

Характеризуючи 2010 рік із точки зору українсько-польських відносин, варто наголосити, що фактично він був роком утрачених можливостей. Командою Януковича в першій половині 2010 р. було зроблено кілька кроків, які потенційно могли бути сприйняті як такі, що мали створити добре підґрунтя для діалогу між Києвом та Варшавою. Так, уже 2 квітня рішенням Донецького окружного адміністративного суду було визнано незаконним указ Віктора Ющенка про присвоєння звання „Героя України” Степану Бандері⁷⁶. Віктор Янукович також відвідав у квітні 2010 р. Краків для того, щоб взяти участь у похороні Леха Качинського⁷⁷. Однак це жодним чином не відображалося на ініціативах на офіційному рівні. Янукович не робив жодних спроб налагодити контакти з офіційною Варшавою.

Перша зустріч між Януковичем та новообраним президентом Польщі Броніславом Коморовським відбулася лише в рамках VII Ялтинської щорічної зустрічі „Україна та світ: переосмислення перспектив” на рубежі вересня – жовтня 2010 р. Формат зустрічі однозначно не сприяв налагодженню близьких відносин між новими керівниками обох країн.

75 T. Kułakowski, *Jalowa wizyta Janukowycza?* „Kryzysowa Ukraina” [blog online], 2.02.2011 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<http://kryzysowaukraina.blox.pl/2011/02/Jalowa-wizyta-Janukowycza.html>>.

76 *U Stepana Banderi zabrali zvanâ Geroâ Ukraïni*, „Gazeta” [online], 2.04.2017 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <https://gazeta.ua/articles/politics/_u-stepana-banderi-zabrali-zvannya-geroya-ukrayini/762981>.

77 *V Odesi zâvilasâ vulicâ imeni Leha Kačins'kogo*, „TSN” [online], 14.04.2010 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://tsn.ua/ukrayina/v-odesi-z-yavilasya-vulitsya-imeni-leha-kachinskogo.html>>.

Водночас формальний підхід, який можна було простежити в ході виступів Віктора Януковича⁷⁸, засвідчив відсутність зацікавлення української сторони тісним діалогом із польськими партнерами.

Після відверто провального 2010 р. наступний рік у аспекті українсько-польських відносин на найвищому рівні був суттєво активнішим. На початку лютого 2011 р. Віктор Янукович відбув доволі інтенсивний з точки зору офіційних зустрічей та підписаних документів дводенний візит до польської столиці. Під час своїх виступів Янукович акцентував увагу на тому, що Польща була, є і буде стратегічним партнером України, що він розраховує на допомогу Варшави у переговорах із ЄС, які стосуються скасування візового режиму та створення зони вільної торгівлі. Український президент зазначав, що буде реформувати Україну і при цьому використовувати польський досвід. На прес-конференції в президентському палаці Янукович наголосив, що проведені розмови демонструють, „що Польща є головним партнером України, котра розуміє євроінтеграційні прагнення української держави”⁷⁹.

Такі метаморфози у позиції офіційного Києва з високою ймовірністю були викликані закінченням медового періоду в українсько-російських відносинах. Відповідний процес був ознаменований дедалі більшим економічним тиском Кремля⁸⁰. Також Києву не вдалося досягнути прийнятної для себе ціни на російські енергоносії. Без тіснішого залучення України до ініційованих Москвою інтеграційних проектів та передачі під контроль Газпрому української газотранспортної системи керівництво РФ не бажало відходити від вигідних для Росії попередніх угод. Отож не випадково, що у річницю своєї інавгурації в лютому 2011 р. Віктор Янукович зазначив, що „ціна на газ б'є не в серце, але близько”⁸¹.

78 S. Lešenko, *Ėvrointegraciâ Viktora Ánukoviča – pid grúkit „sapog”*, „Ukrain's'ka pravda” [online], 3.10.2010 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.pravda.com.ua/articles/2010/10/3/5440739/>>; *Ánukovič zaprosiv Pol's'u modernizuvati ukrains'ku trubu*, „TSN” [online], 1.10.2010 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://tsn.ua/groshi/yanukovich-zaprosiv-polschu-modernizuvati-ukrayinsku-trubu.html>>.

79 *Janukowycz w Polsce – krótkie podsumowanie*, „Kryzysowa Ukraina” [blog online], 4.02.2011 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://kryzysowaukraina.blox.pl/2011/02/Janukowycz-w-Polsce-krotkie-podsumowanie.html>>; A. Bieńczyk-Missala, *Polska prezydencja w Unii Europejskiej w cieniu kryzysu*, „Rocznik Strategiczny” 2011/12, s. 223.

80 *Batogom po prâniku*, „UkrRudProm” [online], 27.04.2011 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://www.ukrrudprom.ua/digest/Batogom_po_pryaniku.html>.

81 P. Gerasimenko, *Ukrain's'ko-rosijs'ke gazove protistoânnâ: serial trivaê*, „Zaxid” [online], 3.11.2011 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://zaxid.net/ukrayinskorosijske_gazove_protistoyannya_serial_trivaye_n1240241>.

Закономірно, що, шукаючи способів тиску на Росію, команда нового президента почала пошук шляхів зближення з ЄС. У цьому контексті намагання використати підтримку з боку перевіреного адвоката України в ЄС було для неї закономірним та логічним кроком. Відповідно, в наступні роки президентства Віктора Януковича польсько-українські контакти на найвищому рівні, які традиційно є мірилом взаємодії двох країн, відрізнялися доволі високою інтенсивністю. Тільки впродовж 2011 р. український та польський президенти зустрічалися чотири рази. У 2012 та першій половині 2013 рр. Віктор Янукович у рамках офіційних візитів тричі відвідував Республіку Польща. За цей самий період Броніслав Коморовський двічі перебував в Україні⁸². Доволі частими були телефонні розмови між президентами обох країн⁸³.

Кидається у вічі те, що в рамках українсько-польського діалогу впродовж 2011–2013 рр. суттєву перевагу над іншими питаннями мав євроінтеграційний контекст взаємин. Керівництво Республіки Польща демонструвало безапеляційну підтримку України на найрізноманітніших міжнародних форумах. Броніслав Коморовський фактично виступав головним промотором України в ЄС, докладаючи зусиль до того, щоб відносини між Києвом та Брюсселем не погіршилися. Проукраїнські кроки з боку офіційної Варшави продовжувалися навіть після початку політично вмотивованих арештів в Україні, коли провідні країни світу почали дистанціюватися від нового українського керівництва. Це яскраво проявилось навесні 2012 р., коли на протигагу частини лідерів країн Центральної та Східної Європи Броніслав Коморовський не відкликав своєї участі у Ялтинському саміті, запланованому на травень. Так само польський президент не підтримав бойкоту фінального поєдинку чемпіонату Європи з футболу 2012 р. Він належав до нечисельної групи лідерів ЄС, які 1 липня спостерігали у Києві за матчем між збірними Іспанії та Італії⁸⁴. Більше того, незважаючи на невиконання Києвом вимоги щодо звільнення із в'язниці Юлії Тимошенко, Броніслав Коморовський виступав за те,

82 І. Mudričivs'ka, *Golovni etapi političnogo spivrobotnictva Ukraïni z Respublikou Pol'sha (1991–2013 rr.)*, „Naukovі pracі istoričnogo fakul'tetu Zaporiz'kogo nacional'nogo universitetu” 2013, № 37, s. 194.

83 А. Bieńczyk-Missala, *Po prezydentji, nadal po pierwsze Europa*, „Rocznik Strategiczny” 2012/13, s. 199.

84 *Final'nij matč Ėvro-2012 razom iz Ānukovičem divilisâ princ Īspanii ta Lukašenko*, „Tižden” [online], 2.07.2012 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://tyzhden.ua/News/54255>>; М. Menkiszak, А. Szeptycki, *Obszar WNP: czas przesilenia*, „Rocznik Strategiczny” 2012/13, s. 134–135.

щоб на Вільнюському саміті Східного партнерства у листопаді 2013 р. Україна мала можливість підписати з ЄС угоду про асоціацію, висунувши Україні вимоги про виконання зобов'язань у процесі ратифікації документу⁸⁵. Загалом Броніслав Коморовський був для Віктора Януковича та його команди надзвичайно корисним партнером. Щоправда, попри дипломатичну риторичку, яку Янукович намагався застосовувати при зустрічах зі своїм польським колегою, окремі його кроки свідчили про легковажне ставлення до президента Республіки Польща. Красномовним свідченням відповідного трактування Броніслава Коморовського з боку українського керівництва була подія, яка мала місце 14 липня 2012 р. У цей день польський президент прибув до Рівного, щоб узяти участь у святкуваннях із нагоди 70-х роковин трагічних подій на Волині. Під час цього візиту з українського боку його супроводжував віце-прем'єр Костянтин Грищенко. Ні у президента, ні у прем'єра України не знайшлося часу, щоб зустрітися з президентом Польщі. При цьому відомо, що Янукович у той час перебував на відпочинку в Криму⁸⁶. У подібному ключі можна трактувати ситуацію, коли, незважаючи на згоду Броніслава Коморовського та ще кількох очільників європейських країн прибути на згадуваний вище Ялтинський саміт, його було відкликано українською стороною⁸⁷.

Отож не випадково, що в такій ситуації відома зі своєї проукраїнської позиції польська публіцистка, представниця Українсько-польського форуму партнерства Богуміла Бердиховська у липні 2012 р. звернулася до українців із закликом взяти на себе більшу відповідальність за формування українсько-польських відносин⁸⁸. Так само ще в серпні 2011 р. на формальному характері відносин між новими лідерами України та Республіки Польща наголошував польський експерт Пйотр Куспис⁸⁹.

85 P. Bajor, *Velikí spodivanná ta rozčaruvanná v ukráin's'ko-pol's'kih vidnosinah*, „Zovnišná politika Ukraïni. Strategični ocinki, prognozi ta prioriteti” 2013, s. 195.

86 Í. Farion, „Šob ne koristav htos' tretij...” „Visokij zamok” [online], 14.07.2013 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://wz.lviv.ua/article/123469-shchob-ne-korystav-khtos-tretii>>.

87 *Nezvažauči na skasuvanná samitu, prezident Litvi poïde v Ukraïnu i maé namir vidvidati Timošenko*, „Dzerkalo tižná. Ukraïna” [online], 8.05.2012 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://dt.ua/POLITICS/nezvazhayuchi_na_skasuvannya_samitu_prezident_litvi_poyide_v_ukrayinu_i_mae_namir_vidvidati_timoshe.html>.

88 B. Berdihov's'ka, *Pol'sa-Ukraïna. Duže vaške dozrivanná*, „Ístorična pravda” [online], 17.02.2013 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://www.istpravda.com.ua/columns/2013/02/17/112492/>>.

89 P. Kuspis', *Ukraïna-Pol'sa: 20 rokiv partnerstva*, „BBC Ukraïna” [online], 22.08.2011 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://www.bbc.com/ukrainian/news/2011/08/110822_independence_poland_it>.

Республіка Польща у зовнішній політиці офіційного Києва на тлі конфлікту з Російською Федерацією

Різномпланова польська підтримка України на європейських форумах, місія Кокса – Квасневського, в рамках якої було здійснено 27 поїздок до України, рекомендації Броніслава Коморовського щодо підписання з Україною угоди про асоціацію навіть без звільнення Юлії Тимошенко не знайшли свого логічного завершення на Вільнюському саміті Східного партнерства. Віктор Янукович прибув до литовської столиці, не маючи наміру підписувати жодного документа.

Рішення українського президента фактично означало крах зовнішньої політики Варшави у Східній Європі. Реагуючи на ситуацію, польська сторона відкликала заплановану на 2 грудня зустріч двох президентів⁹⁰. Все вказувало на те, що двосторонній діалог стоїть перед періодом стагнації, в ході якого Україна займатиме другорядну роль серед зовнішньополітичних пріоритетів Республіки Польща. Однак ситуацію різко змінив Євромайдан. У відповідь на жорстокі дії на Майдані Незалежності у ніч на 30 листопада 2013 р., Комісія із закордонних справ Сенату Республіки Польща вже 1 грудня ухвалила заяву, в рамках якої засудила розгін демонстрації⁹¹. Того ж дня лідер партії Право і справедливість Ярослав Качинський, засвідчуючи підтримку євроінтеграційних прагнень українців, взяв участь у кількасоттисячній демонстрації, котра відбулася в Києві⁹².

2 грудня ситуація в Україні була обговорена в Раді національної безпеки Республіки Польща. За результатами дискусії ухвалено рішення розпочати тісний діалог як з українською опозицією, так і з представниками влади та сприяти тому, щоб у цей процес включився Євросоюз. Після цього польський прем'єр-міністр Дональд Туск провів телефонні розмови з президентом Європейської комісії Жозе Мануелем Баррозу, канцлером ФРН Ангелою Меркель, президентом Французької Республіки Франсуа Олландом. За результатами перемовин було оголошено спільну заяву, в якій піддано критиці використання сили проти мирних демонстрантів⁹³.

90 P. Bajor, *Veliki spodivannâ...*, s. 197.

91 *Polski Senat zabral glos ws. Ukrainy. Uprzedzil premiera*, „Wprost” [online], 1.12.2013 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.wprost.pl/prime-time/427541/polski-senat-zabral-glos-ws-ukrainy-upzedzil-premiera.html>>.

92 *Michnik: Kaczyński zachował się jak prawdziwy patriota*, „Wprost” [online], 1.12.2013 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.wprost.pl/kraj/427546/Michnik-Kaczyński-zachował-się-jak-prawdziwy-patriota.html>>.

93 *Tusk: UE musi mieć cierpliwość do ekipy w Kijowie*, „Wiadomości znad Wilii” [online], 3.12.2013 r. [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://zw.lt/swiat/tusk-ue-musi->

Після загострення ситуації в Києві у кінці січня 2014 р. Дональд Туск провів зустрічі з керівниками головних інституцій ЄС та лідерами провідних держав об'єднання⁹⁴. Їхнім результатом стало вироблення в Євросоюзі спільної позиції щодо подій в Україні⁹⁵. Важливу стабілізаційну роль під час Революції гідності відіграв також міністр закордонних справ Республіки Польща Радослав Сікорський. Поряд із німецьким та французьким колегами він взяв участь у переговорах між Віктором Януковичем та представниками Євромайдану. І хоча підписане порозуміння між президентом та лідерами опозиції не було втілено в життя, сам переговорний процес і присутність у Києві міністрів закордонних справ провідних держав ЄС сприяли деескалації конфлікту⁹⁶.

Керівництво польської держави також демонструвало рішучу підтримку України з початком російської агресії в Криму. Це проявилось в ході переговорів з лідерами Туреччини, країн Вишеградської групи, північної Європи, Прибалтики, Великобританії, Німеччини, США. За ініціативи Варшави для розгляду ситуації в Україні було скликано засідання Північноатлантичної ради. Ухвалення 17 березня 2014 р. рішення про запровадження перших санкцій проти РФ також значною мірою було результатом зусиль із боку Республіки Польща⁹⁷.

Новий етап у зовнішній політиці України розпочався з президентством Петра Порошенка. Ще до своєї інавгурації він відвідав Варшаву, де взяв участь у святкуванні 25 річниці виборів 1989 р.⁹⁸ Таким чином було однозначно продемонстровано важливість для нової української

-miec-cierpliwosc-ekipy-w-kijowie/»; *Komorowski i Tusk po posiedzeniu RBN: W sprawie Ukrainy potrzebna jest jednomyslnosc polskich politykow*, „W Polityce” [online], 2.12.2013 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://wpolityce.pl/polityka/172524-komorowski-i-tusk-po-posiedzeniu-rbn-w-sprawie-ukrainy-potrzebna-jest-jednomyslnosc-polskich-politykow>>.

94 *Premier Donald Tusk przylecial do Brukseli. Bedzie rozmawial o Ukrainie*, „Wirtualna Polska” [online], 30.01.2014 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://wiadomosci.wp.pl/premier-donald-tusk-przylecial-do-brukseli-bedzie-rozmawial-o-ukrainie-6031343276384897a>>.

95 *Europejska trasa Donalda Tuska ws. Ukrainy: 5 dni, 9 wizyt, 13 spotkan*, „Premier” [online], 5.02.2014 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/europejska-trasa-donald-tuska-ws-ukrainy-5-dni-9-wizyt-13-spotkan.html>>.

96 A. Bieńczyk-Missala, *Polska polityka zagraniczna – z Unią Europejską na Majdan*, „Rocznik Strategiczny” 2013/14, t. 19, s. 304.

97 I. Hurak, *Relacje Polski i Ukrainy 2010–2015: ukraiński punkt widzenia*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2016, nr 2 (13), s. 197.

98 *U Polši svätkuüt' Den' Svobodi*, „Pol's'ke radio” [online], 4.06.2014 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/172841>>.

правлячої верхівки співпраці з Республікою Польща. Щоправда, надалі українська активність на польському напрямку не була достатньо високою. З одного боку, враховуючи виняткові зусилля керівництва Республіки Польща, спрямовані на формування загальноєвропейської позиції стосовно подій в Україні під час Революції гідності, і традиційно важливу роль, яку відігравала Варшава у формуванні східноєвропейської політики ЄС, це виглядало нелогічно. Водночас, у міру низки незалежних від України чинників, представників Варшави ні у 2014 р., ні пізніше не було включено до форматів, у рамках яких відбувалося обговорення російсько-українського конфлікту. За таких обставин, беручи до уваги зменшення можливостей впливу Республіки Польща на критично важливі процеси навколо України, офіційний Київ об'єктивно не міг підтримувати діалогу з Варшавою на рівні часів Кучми чи Ющенка. І хоча впродовж 2014 р. президенти Петро Порошенко та Броніслав Коморовський зустрічалися чотири рази, лише остання груднева зустріч була повноформатною зустріччю країн – стратегічних партнерів⁹⁹.

Так само впродовж 2014 р. не було організовано візиту до Варшави прем'єр-міністра України Арсенія Яценюка. Невтішна статистика доповнювалася неприємним інцидентом, який трапився на початку прем'єрства Єви Копац. Після оголошення складу нового польського уряду 19 вересня 2014 р. вона, аналізуючи ситуацію, яка склалася в сфері безпеки, висловилася в доволі неоднозначний спосіб¹⁰⁰. Слова нового прем'єр-міністра Єви Копац могли свідчити про відмову від практики попереднього уряду, який активно підтримував Україну та відігравав у цьому плані провідну роль у ЄС. Щоправда, вже в наступні дні вона зробила кілька заяв, які свідчили про однозначну підтримку України¹⁰¹. Позитивну динаміку українсько-польський діалог на найвищому рівні почав демонструвати з кінця 2014 р. Спочатку в грудні відбувся вже згаданий візит Петра Порошенка до Варшави. Українського президента тоді було удостоєно честі виступити перед Національними зборами

---

99 A. Bieńczyk-Missala, *Napływają czarne chmury*, „Rocznik Strategiczny” 2014/15, t. 20, s. 303; Ū. Savic'kij, *U Varšavi Porošenko govoriv. šo Ukraïna pide pol's'kou dorogou – v ĖS i NATO*, „Radio Svoboda” [online], 17.12.2014 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.radiosvoboda.org/a/26749348.html>>.

100 Відомі слова: „Польща повинна поводитися як польська розсудлива жінка [...]. Я вважаю, що ми не повинні бути активним учасником цього збройного конфлікту. Тільки якщо велика європейська родина вирішить, що ми хочемо допомагати, ми повинні брати участь у цій допомозі”.

101 P. Bajor, *Przyjaźń w czasie Wojny*, „Nowa Europa Wschodnia” 2015, nr 2, s. 17.

Республіки Польща. Свій виступ він розпочав зі слів вдячності польському народові за підтримку перед лицем російської агресії. Цікаво, що вони були сказані польською мовою¹⁰². Також під час візиту до Варшави Петро Порошенко вперше заявив, що планує ініціювати відмову України від позаблокового статусу. Під час візиту Броніслав Коморовський також підписав закон про ратифікацію угоди про асоціацію між Україною та ЄС, схвалений польським парламентом¹⁰³.

У наступному 2015 р. Київ відвідали спочатку прем'єр-міністр Республіки Польща Єва Копач, а у квітні – президент Броніслав Коморовський¹⁰⁴. Візит останнього був насичений подіями, однак найбільшою мірою запам'ятався у зв'язку з провокаційною ситуацією, яка мала місце в українському парламенті. Справа в тому, що через кілька годин після виступу польського президента у Верховній Раді українські парламентарі схвалили законопроект *Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті*. Пікантність ситуації полягала в тому, що в документі до числа військових формацій, які боролися за незалежність України, було включено ОУН та УПА¹⁰⁵.

Важливе місце в українсько-польських відносинах після початку російської агресії займала співпраця у військовій сфері. У цьому контексті варто відзначити, що у вересні 2014 р. у Варшаві міністр оборони України спільно з польським та литовським колегами підписали угоду про формування литовсько-польсько-української бригади. Передбачалося, що створення відповідного військового підрозділу буде сприяти модернізації українських збройних сил, водночас відповідний підрозділ буде частиною миротворчих контингентів¹⁰⁶. В такий спосіб фактично було продовжено

102 Ū. Savic'kij, *U Varšavi...*

103 A. Bieńczyk-Missala, *Napływają...*, s. 303; Ū. Savic'kij, *U Varšavi...*

104 *Prem'ér-ministr Pol'si vidvidala Ukraïnu*, „Monitor Wołyński” [online], 25.01.2015 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://monitor-press.com/ua/extensions/statti-ua/3211-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%BC%E2%80%99%D1%94%D1%80-%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%89%D1%96-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D0%B0-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%83.html>>.

105 *Najwyższa Rada Ukrainy w dniu wizyty Komorowskiego uznała OUN-UPA za formację niepodległościową*, „Bibula” [online], 9.04.2015 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://www.bibula.com/?p=81021>>; *Komorovs'kij: zakon šodo UPA uskladnûë istoričnij dialog Pol'si ta Ukraïni*, „Radio Svoboda” [online], 23.04.2015 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.radiosvoboda.org/a/news/26973649.html>>.

106 „*Litpolukrbrîg*” – *priklad vzaëmodii v umovah novih viklikiv*, „Narodna armia”, 23.09.2014, s. 1.

традицію українсько-польської військової співпраці, попереднім зразком якої можна вважати Польсько-український миротворчий батальйон, розформований за часів президентства Віктора Януковича у вересні 2010 р.¹⁰⁷

Позитивний приклад співпраці у військовій сфері затьмарювався, що правда, зміною позиції Варшави щодо надання Україні зброї. Відомо, що у вересні 2014 р. віце-прем'єр та міністр оборони Республіки Польща підтримував ідею продажу зброї в Україну, вказуючи, що „потрібно це зробити, не розмовляти”¹⁰⁸. Однак уже в лютому 2015 р., відповідаючи на питання, чи планує Республіка Польща продавати зброю Україні, він відповів, що „Польща належить до групи країн, котрі вважають, що така можливість, такий варіант у майбутньому повинен існувати, натомість тепер таких поставок зброї не плануємо”¹⁰⁹.

2015 рік у політичному житті Республіки Польща був ознаменований зміною правлячих еліт. Напередодні парламентських виборів українські політичні експерти сходилися на тому, що перемога партії Право і справедливість зумовить зміни в українсько-польських відносинах. Право і справедливість відома своєю гострою позицією щодо Російської Федерації, що закономірно є вигідним для України. Водночас політики, які належать до цієї політичної сили, традиційно приділяють більше уваги історичним питанням. Тим часом для багатьох українців символом сучасної боротьби з Російською Федерацією став опір радянській тоталітарній системі з боку націоналістичного підпілля в середині минулого століття. Окремі політичні сили використовують гасла ОУН для підняття рівня своєї підтримки в суспільстві. В ході процесу декомунізації вулиці, сквери, майдани називаються на честь представників ОУН та УПА. Така ситуація викликає великий суспільний резонанс та виступає системним подразником для українсько-польських відносин.

Як зазначалося вище, на завершальному етапі президентства Віктора Ющенка та Леха Качинського історичні питання почали відігравати дедалі більшу роль у двосторонньому діалозі. За часів президентства Віктора

107 S. Šestopalov, *Ukrains'ko-pol's'ke vijs'kove spivrobitnictvo...*, s. 68.

108 Tomasz Siemoniak: *Polska jest gotowa sprzedać Ukrainie broń. To trzeba załatwić, nie gadać*, „Wirtualna Polska” [online], 9.09.2014 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://wiadomosci.wp.pl/tomasz-siemoniak-polska-jest-gotowa-sprzedac-ukrainie-bron-to-trzeba-zalatwiac-nie-gadac-6027687647401089a>>.

109 Tomasz Siemoniak: *obecnie Polska nie planuje sprzedaży broni Ukrainie*, „Wirtualna Polska” [online], 18.02.2015 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://wiadomosci.wp.pl/tomasz-siemoniak-obecnie-polska-nie-planuje-sprzedazy-broni-ukrainie-6027752020017793a>>.

Януковича ситуація зазнала суттєвих змін. Для команди Януковича питання, пов'язані з подіями на Волині у період Другої світової війни, відігравали маргінальне значення. В цей час мали місце кілька спільних заходів, в рамках яких тогочасні український та польський президенти брали участь у вшануванні жертв братовбивчої війни. Також 12 липня 2013 р. депутатами Сейму Республіки Польща було прийнято ухвалу, в якій події 1943–1945 рр. на Волині названо „етнічними чистками з ознаками геноциду”¹¹⁰. За два тижні до ухвалення відповідного документу до польських парламентарів зверталися 148 українських народних депутатів з-поміж представників Партії регіонів та Комуністичної партії України, закликаючи їх визнати події на Волині геноцидом щодо польського народу¹¹¹. Однак зазначені події не мали тоді суттєвого впливу на відносини між Україною та Республікою Польща.

Після 2015 р. ситуація зазнала змін. До певної міри закономірним результатом окреслених вище тенденцій стало прийняття в липні 2016 р. спочатку Сенатом, а згодом Сеймом Республіки Польща постанов, у яких трагічні події на Волині в період Другої світової війни було окреслено як „геноцид громадян Другої Речі Посполитої, здійснений українськими націоналістами”¹¹². В Україні відповідні документи викликали швидку та однозначно негативну реакцію. Стриманою вона була з боку Петра Порошенка. Зокрема, на офіційній сторінці президента України у мережі Facebook було зазначено: „Шкодою щодо рішення польського Сейму. Знаю, багато хто захоче використати його для політичних спекуляцій. Однак, маємо повернутися до заповіді Івана Павла II – пробачаємо і просимо пробачення. Лише спільними кроками можемо прийти до християнського примирення і єднання”¹¹³.

110 *Sejm Pol'si nazvav Volins'ku tragediū „etničnimi čistkami z oznakami genocidu”*, „BBC Ukraïna” [online], 12.07.2013 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/07/130712_poland_vote_dt>.

111 *Ukraińscy deputowani: uznać rzeź wołyńską za ludobójstwo*, „Nowy Dziennik” [online], 5.07.2013 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://www.dziennik.com/wiadomosci/artykul/ukrainscy-deputowani-uznac-rzez-wozynska-za-ludobojstwo>>.

112 *Sejm Pol'si viznav Volins'ku tragediū genocidom*, „Radio Svoboda” [online], 22.07.2016 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.radiosvoboda.org/a/news/27873307.html>>; *Senat Pol'si prijnāv rezolūciū iz zaklikom viznati Volins'ku tragediū genocidom*, „Tyžden” [online], 8.07.2016 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://tyzhden.ua/News/169175>>.

113 O. Babakova, *Sejm viznav Volins'ku tragediū genocidom pol's'kogo narodu*, „Naš vi-bir” [online], 23.07.2016 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://naszwybir.pl/35130-2/>>.

Надзвичайно гостро відреагував на згадані постанови Комітет Верховної Ради України у закордонних справах. У спеціальній заяві відповідні документи було названо „антиукраїнськими постановами”, що „перекреслюють весь конструктивний політичний і дипломатичний доробок та зусилля двох держав і народів, спрямований на взаємне прощення та примирення і вшанування пам’яті невинно убієнних українців та поляків”¹¹⁴.

У серпні відбулися дві доволі знакові події, які продемонстрували ще більшу радикалізацію підходу до вказаних постанов з українського боку. Зокрема, 3 серпня у Верховній Раді України було зареєстровано проект постанови, відповідно до якої пропонувалося визначити „24 березня Днем пам’яті про українців – жертв геноциду, вчиненого Польською державою протягом 1919–1951 років”¹¹⁵. У кінці місяця натомість кілька десятків відомих українських політиків, дипломатів, науковців, громадських діячів виступили зі *Зверненням у зв’язку з порушенням парламентом Республіки Польща домовленостей щодо спільної оцінки польсько-українського протистояння у 1943–1945 роках*. У документі пропонувалося Верховній Раді проголосити 23 вересня „Днем польських репресій супроти автохтонного українського населення Галичини”, 25 грудня „Днем пам’яті геноцидного винищення польським підпіллям автохтонного українського населення на споконвічних українських землях”, 28 квітня „Днем пам’яті українців, що стали жертвами насильної депортації польською державою”¹¹⁶.

Реакція з боку Верховної Ради виявилася суттєво стриманішою. Зокрема, в заяві, яку 8 вересня 2016 р. підтримали українські парламентарі, згадувані постанови Сенату та Сейму характеризувалися як „вияв політизації трагічних сторінок українсько-польської історії” і як такі, що „поставили під загрозу політичний і дипломатичний доробок та зусилля двох держав і народів, спрямовані на взаємне прощення, примирення та вшанування

114 *Rišennâ Pol’si šodo Volins’koï tragedii – provokativna akciâ, – komitet VRU, „ZiK”* [online], 22.07.2016 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://zik.ua/news/2016/07/22/rishennya_polshchi_shchodo_volynskoi_tragedii_provokatyvna_aktsiya_komitet_718833>.

115 *U Radi zaproponovali viznati dii Pol’si šodo ukraïnciv u 1919–1951 rokah genocidom (dokument), „UNIAN”* [online], 4.08.2016 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.unian.ua/politics/1452711-u-radi-hochut-vstanoviti-den-pamyat-jertv-genotsidu-polschi-schodo-ukrajintsiv-dokument.html>>.

116 V. Ogrizko, *Zvernennâ u zvâzku z porušennâm parlamentom Respubliki Pol’sa domovlenostej šodo spil’noï ocinki pol’s’ko-ukraïns’kogo protistoânâ u 1943–1945 rokah, „Ukraïns’ka pravda. Blogi”* [online], 31.08.2016 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://blogs.ppravda.com.ua/authors/ogrysko/57c71b7b4bb3c/>>.

пам'яті невинних жертв: українців та поляків¹¹⁷. Далі в документі містився заклик до „істориків продовжити фаховий діалог з метою розкриття усіх досі нез'ясованих фактів та обставин історії на основі достовірних архівних матеріалів, залишаючи простір для кожної сторони інтерпретувати історичні факти, а політиків України і Польщі – припинити інструменталізувати історичну науку заради досягнення тимчасових політичних вигод¹¹⁸.

Таким чином, липневі постанови викликали доволі широкий резонанс в українському суспільстві. Реакція на них була жорсткішою, ніж могли очікувати польські парламентарі, та водночас менш жорсткою, ніж позиція значної частини їхніх українських колег, представників політичних та інтелектуальних кіл.

Наступним вагомим кроком, який викликав погіршення відносин між офіційними Києвом та Варшавою, стала підтримка депутатами Сейму (26 січня 2018 р.) та Сенату (1 лютого 2018 р.) Республіки Польща законопроекту, який передбачає внесення змін до Закону про Інститут національної пам'яті. Одразу після його схвалення у Міністерстві закордонних справ України виступили з коментарем, у якому наголосили, що відповідний документ є спробою політизації історичного минулого та спробою використати українську тематику у внутрішній політиці Республіки Польща¹¹⁹. До об'єктивності та діалогу закликав польських політиків після схвалення закону президент України Петро Порошенко. Він наголосив, що „[і]сторична правда вимагає відвертої розмови та діалогу, а не заборон. Оцінки, які містяться в цьому рішенні є абсолютно необ'єктивними та категорично неприйнятними¹²⁰. У подібному тоні на закон відреагували також депутати Верховної Ради України¹²¹.

117 *Verhovna Rada prijnâla zaâvu-vidpovid' na uhvalu svojih pol's'kih koleg šodo genocidu na Volini*, „Zbruc” [online], 8.09.2016 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://zbruc.eu/node/55902>>.

118 Там само.

119 *Komentar MZS Ukraïni šodo uhvalennâ Sejmom proektu Zakonu pro Înstitut nacional'noi pamâti Respubliki Pol'sa*, „Ministerstvo zakordonnih sprav Ukraïni” [online], 26.01.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/6-2657-komentar-mzs-ukrajini-shhodo-uhvalennya-sejmom-projektu-zakonu-pro-institut-nacionalnoji-pamjati-respubliki-polyshha>>.

120 *Prezident nazvav zakon Pol'si pro zaboronu „banderizma” neprijnâtnim*, „5 kanal” [online], 1.02.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.5.ua/polityka/prezydent-nazvav-zakon-polshchi-pro-zaboronu-banderyzma-nepriyniatnym-164154.html>>.

121 *Verhovna Rada Ukraïni vidpovila na pol'skij zakon pro zaboronu „banderivs'koï ideologii”*: *tekst zajavi*, „Priamij kanal” [online], 6.02.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://prm.ua/verhovna-rada-priynjala-postanovu-shhodo-anti-banderivskogo-zakonu-u-polshhi/>>.

Додатково негативне тло для міждержавних взаємин створювали інциденти із оскверненням, пошкодженням та знищенням пам'ятних знаків українцям на території Республіки Польща та полякам на території України. Щоправда, у цій сфері існували суттєві відмінності у підходах щодо вирішення проблеми. У випадку з пам'ятниками в Україні вони відновлювалися. У Республіці Польща така практика не застосовувалася¹²². Більше того, 26 квітня 2017 р. мав місце інцидент, коли у селі Грушовичі Перемишльського повіту було демонтовано пам'ятник воякам УПА за згоди місцевої влади. Після цієї події українською стороною було ухвалено рішення про призупинення робіт щодо пошуку та легалізації польських пам'яток в Україні¹²³.

Це питання невдовзі стало головним подразником у міждержавному діалозі на найвищому рівні. Досягнути консенсусу, який дозволив би розблокувати відповідне рішення, не вдалося ні в рамках зустрічі президентів Петра Порошенка та Анджея Дуди у грудні 2017 р., ні під час спеціального візиту до Варшави у лютому 2018 р. віце-прем'єра України Павла Розенка. На початку квітня 2018 р., відповідаючи на питання журналістів, заступник міністра закордонних справ України Василь Боднар заявив, що керівництво української держави очікує від Варшави кроку в питанні відновлення українських пам'яток на території Республіки Польща, що, на його думку, розблокує справу з дозволами на ексгумацію¹²⁴.

Фактично можемо говорити про своєрідний клінч, який паралізував двосторонні відносини на найвищому рівні. Своєрідною ілюстрацією його результатів стала безпрецедентна ситуація, коли в липні 2018 р. в Луцьку з метою вшанування жертв Волинської трагедії перебував президент Республіки Польща Анджей Дуда, в той час, як Петро Порошенко відкривав Меморіал пам'яті українців у с. Сагринь Люблінського воєводства. Згодом він повернувся в Україну і навіть прибув на Волинь, однак зустрічі двох президентів не було проведено¹²⁵.

122 *Ukraina prosit' Pol'shu vidnoviti visim zrujnovanih pam'atnikiv*, „Prâmiij kanal” [online], 23.02.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://prm.ua/ukrayina-zvernulas-polshhi-z-prohannyam-vidnoviti-visim-pamyatnikiv/>>.

123 K. Ćurilova, *UINP zaâviv pro prizupinennâ legalizacii pol's'kih pam'atnikiv v Ukraïni*, „Zaxid” [online], 27.04.2017 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://zaxid.net/uinp_zayaviv_pro_prizupinennya_legalizatsiyi_polskih_pamyatnikiv_v_ukrayini_n1424483>.

124 *V MZS ěekaût' vid Pol'si peršogo kroku u vidnovlenni ukraïns'kih pam'atok*, „Ĕvropijs'ka pravda” [online], 4.04.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/09/23/7087259/>>.

125 *Duda pribuv do Luc'ka, Porošenko takoz' s'ogodni vidvidaē Volin' ta Pol'su*, „Rubrika” [online], 8.07.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://rubryka.com/2018/07/08/duda-pribuv-do-lutska-poroshenko-takozh-sogodni-vidvidaye-volyn-ta-polshhu/>>.

Зазначені вище негативні моменти у двосторонньому діалозі перебувають у центрі уваги пересічних громадян та, значною мірою, експертів обох країн. За новинами, які присвячені окресленій вище проблематиці, повідомленнями про побиття в Республіці Польща українських студентів чи заробітчан залишаються малопомітними ті серйозні досягнення, які мають місце у відносинах двох країн. Слід наголосити, що практичного позитиву в українсько-польському діалозі також не бракує. Зокрема, можна було б розпочати з того, що під час першого візиту в Україну президента Анджея Дуди у грудні 2015 р. було підписано безпрецедентну для українсько-польських міждержавних відносин угоду про відкриття Республікою Польща для України кредитної лінії на суму 4 млрд злотих¹²⁶.

Продовжуючи економічну тему, слід наголосити на позитивній динаміці останніх років у сфері торгівлі товарами й послугами між Україною та Республікою Польща¹²⁷. За результатами дев'яти місяців 2018 р. Польща є другим покупцем українських товарів, незначним чином поступаючись тільки Російській Федерації¹²⁸. На сьогодні Республіка Польща також є другим торговельним партнером України в ЄС після Німеччини¹²⁹.

Čomu Porošenko i Duda tak i ne zustrilisa na Volini, „Konkurent” [online], 9.07.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://konkurent.in.ua/publication/28213/comu-poroshenko-i-duda-tak-i-ne-zustrilisa-na-volini/>>.

126 *Gigantyczna pożyczka Polski dla Ukrainy! Jest protest*, „Fakt 24” [online], 2.01.2016 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.fakt.pl/wydarzenia/polityka/polska-udzieli-ukrainie-gigantycznej-pozyczki-4-mlrd-zl/spfs4h6>>.

127 *Geograficzna struktura zovnišn'oi torgivli tovarami u 2016 roci*, „Deržavna služba statistiki Ukraïni” [online, dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/zd/ztt/ztt_u/ztt1216_u.htm>; *Geograficzna struktura zovnišn'oi torgivli tovarami u 2017 roci*, „Deržavna služba statistiki Ukraïni” [online, dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/ztt/ztt_u/ztt1217_u.htm>; *Geograficzna struktura zovnišn'oi torgivli tovarami za 9 misaciv 2018 roku*, „Deržavna služba statistiki Ukraïni” [online, dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/ztt/ztt_u/ztt0918_u.htm>; *Geograficzna struktura zovnišn'oi torgivli poslugami za 2016 rik*, „Deržavna služba statistiki Ukraïni” [online, dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/zd/gsztp/gsztp_u/gsztp_12m2016_u.html>; *Geograficzna struktura zovnišn'oi torgivli poslugami u 2017 roci*, „Deržavna služba statistiki Ukraïni” [online, dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/gsztp/gsztp_u/gsztp_12m2017_u.html>; *Geograficzna struktura zovnišn'oi torgivli poslugami u I pìvričci 2018 roku*, „Deržavna služba statistiki Ukraïni” [online, dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/gsztp/gsztp_u/gsztp_2k2018_u.html>.

128 *Geograficzna struktura zovnišn'oi torgivli tovarami za 9 misaciv 2018 roku...*

129 *Ukraïna suttevo zbilšili eksport tovariv do Pol'si*, „Socportal” [online], 4.09.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://socportal.info/2018/09/04/ukrajina_suttjevo_zbilshili_eksport_tovariv_do_polschi.html>.

Так само можна простежити позитивну динаміку у зростанні коштів, які українські працівники надсилають із Республіки Польща до України. Зокрема, лише в першому кварталі 2018 р. відповідна сума сягнула 920 млн доларів, що на 86% більше від показників попереднього року¹³⁰.

Поглиблення економічної співпраці доповнюється розширенням діалогу у військовій сфері. Звичною практикою є участь польських військових інструкторів у тренувальних місіях в Україні¹³¹. Після початку російської агресії на території України НАТО демонструє вищу активність на її східному фланзі, в тому числі шляхом проведення масштабних багатонаціональних навчань на території Республіки Польща. Традиційними учасниками таких заходів є українські військові¹³². З 2017 р. польські солдати беруть участь у святковому параді на Хрещатику на честь дня Незалежності України¹³³, засвідчуючи в такий спосіб підтримку української держави.

2 грудня 2016 р. за участі президентів Петра Порошенка та Анджее Дуди відбулося підписання Генеральної угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про співробітництво у сфері

---

130 *Ukrains'ki zarobitčani perekazali z Pol'shi 2,9 mlrd zlotih*, „Finance UA” [online], 6.08.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://news.finance.ua/ua/news/-/431745/ukrayinski-zarobitčany-perekazaly-z-polshhi-2-9-mlrd-zlotyh>>.

131 *Pol's'ki instruktori navčauť ukrains'kih vijs'kovih v Ávorovi*, „Pol's'ke radio” [online], 26.07.2016 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://www.polradio.pl/5/115/Artykul/263584>>; *Spadochroniarze z Krakowa szkola ukrainskich „cyborgów”*, „Defence 24” [online], 17.05.2017 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.defence24.pl/spadochroniarze-z-krakowa-szkola-ukrainskich-cyborgow>>; *Ák litovs'ki ta pol's'ki oficeri navčauť l'vivs'kih desantnikiv za standartami NATO*, „Gal-Info” [online], 6.02.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://galinfo.com.ua/news/yak_lytovski_ta_polski_ofitseri_navchayut_lvivskiyh_desantnykiv_za_standartamy_nato_282652.html>.

132 *Ukrains'ki vijs'kovi berut' učast' u vijs'kovih navčannâh u Pol'si*, „Vgolos” [online], 29.09.2017 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://vgolos.com.ua/news/ukrayinski-vijskovi-berut-uchast-u-vijskovyh-navchannyah-u-polshhi_284056.html>; *U Pol'si vidkrili vijs'kovi navčannâ za učastu ZS Ukraïni*, „Tižden” [online], 5.11.2017 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://tyzhden.ua/News/203259>>; *Na navčannâh u Pol'si ukrains'ki desantniki pereveršili u vpravnosti britans'kih vijs'kovih*, „24 kanal” [online], 13.04.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://24tv.ua/na_navchannyah_u_polshhi_ukrayinski_desantniki_perevershili_u_vpravnosti_britanskih_viyskovih_n952000>.

133 *Vijs'kovosluzhbovcî kraïn-partneriv Ukraïni vzâli učast' u paradî do Dnâ Nezaležnosti*, „112” [online], 24.08.2017 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://ua.112.ua/kyiv/viiskovosluzhbovti-kraïn-partneriv-ukrainy-vzaly-uchast-u-paradi-do-dnâ-nezaležnosti-407875.html>>; *Vijs'kovij parad do Dnâ Nezaležnosti 2018: foto ta video najâskriviših momentiv*, „24 kanal” [online], 24.08.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://24tv.ua/parad_na_den_nezaležnosti_2018_foto_ta_video_paradu_24_serpnya_2018_kiyiv_n1020256>.

оборони¹³⁴. У квітні 2017 р. було підписано угоду про участь фахівців Укроборонпрому в модернізації спільно з польськими колегами танка ПТ-17. Презентація результатів спільної роботи відбулася вже 7 вересня того ж року¹³⁵. Також у вересні 2017 р. на виставці військової промисловості в місті Кельце польська оборонна фірма WB Group у співпраці з українською корпорацією Укроборонпром представила ракетну систему ZRN-01 „Stokrotka” (Маргаритка)¹³⁶. На підставі угоди з представниками PCO SA (Польської групи з питань озброєнь) Укроборонпром закуповує в Республіці Польща оптичні прилади для модернізованих бойових машин¹³⁷.

Також Республіка Польща входить до числа держав, які надають українцям летальну зброю. У квітні 2018 р. на озброєння Сухопутних військ ЗС України надійшли закуплені в Республіці Польща бойові машини піхоти¹³⁸. Тіснішим міжлюдським контактам сприяє покращення сполучення між державами. Попри катастрофічно малу кількість пунктів перетину на українсько-польському кордоні, нові можливості для поїздок у сусідні країни з 2016 р. дало пряме залізничне сполучення. У січні-червні 2018 року перевезення залізничним транспортом з України в країни Європейського Союзу збільшилися порівняно з аналогічним періодом минулого року майже вдвічі. Натомість найпопулярнішим напрямком залишається Київ – Перемишль. Також великим попитом користується поїзд Київ – Варшава¹³⁹.

Крім усього іншого, Республіка Польща є надзвичайно важливим партнером для України з точки зору енергетичної безпеки. Відомо, що

134 *Ukraina ta Pol'sa pidpisali ugodu pro posilennâ spivrobotnictva u sferi oboroni*, „5 kanal” [online], 5.12.2016 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.5.ua/polityka/ukraina-ta-polshcha-posyliiut-spivrobotnytstvo-u-sferi-oborony-132673.html>>.

135 *„Ukroboronprom” z polâkami modernizuvav tank NATO: opriludnili foto*, „24 kanal” [online], 8.09.2017 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://24tv.ua/ukroboronprom_z_polyakami_modernizuvav_tank_nato_opriludnili_foto_n861881>.

136 *Oboronni pidpriemstva Ukraini i Pol'si predstavili novij raketnij kompleks*, „Republic” [online], 9.09.2017 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://republic.com.ua/article/oboronni-pidpriemstva-ukrayini-i-polshhi-predstavil-noviy-raketnij-kompleks.html>>.

137 W. Baluk, *Formalny a materialny wymiar partnerstwa strategicznego Polski i Ukrainy*, „Sprawy Międzynarodowe” 2018, nr. 1, s. 126.

138 *Ukrains'ka armia otримala bojovi mašini pihoti BMP-1AK, šo buli zakupleni u Pol'si*, „Ukrainian Military Pages” [online], 7.04.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.ukrmilitary.com/2018/04/bmp-1ak-ifv.html>>.

139 *Ukraina ta Pol'sa hočut' rozširiti zaliznične spolučennâ miž krajinami – Omelân*, „UNIÂN” [online], 5.09.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://economics.unian.ua/transport/10249911-ukrajina-ta-polshcha-hochut-rozshiriti-zaliznichne-spoluchennya-mizh-krajinami-omelyan.html>>.

Польща була першою країною, через яку Україна почала отримувати газ із ЄС в листопаді 2012 р. При цьому ціни на газ, який українцям постачала німецька компанія RWE, були нижчі, ніж за прямим контрактом з Газпромом¹⁴⁰. З 2016 р. постачання природного газу в Україну здійснює лідер польського газового ринку – Група PGNiG SA, яка, до того ж, використовує для зберігання свого газу українські газосховища¹⁴¹. Як відомо, в середині 2015 р. у зв'язку з енергетичною кризою в Республіці Польща український уряд ухвалив рішення про терміновий продаж польським партнерам 200 МВ напруги¹⁴². Натомість у березні 2018 р. мала місце ситуація, коли в умовах аномальних холодів, всупереч рішенню Стокгольмського арбітражу, російський Газпром відмовився від постачання природного газу в Україну. За таких екстрених умов вже з польською компанією PGNiG було підписано контракт про термінове постачання газу, який одразу почав реалізовуватися на практиці¹⁴³. Так само Республіка Польща залишається незмінним союзником України у питанні щодо будівництва газопроводу Північний потік 2¹⁴⁴.

Висновки

Рубіж 80–90-х рр. ХХ ст. характеризується революційною геополітичною трансформацією в Європі. До влади у країнах соцтабору прийшли антикомуністичні політичні сили. Керівництво Радянського Союзу поступово дедалі більше втрачало контроль над ситуацією в республіках, що в кінцевому підсумку завершилося розпадом СРСР. У провідних західних країнах відповідні процеси викликали серйозне занепокоєння.

За таких обставин перші самостійні кроки на міжнародній арені робить Республіка Польща. Акцентуючи увагу на своєму прагненні

140 *V Ukraїnu počav zahoditi gaz z ĖS*, „TSN” [online], 16.04.2014 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://tsn.ua/groshi/v-ukrayinu-pochav-zahoditi-gaz-z-yes-345669.html>>.

141 *Pol's'ka kompaniâ ì nadalì zberìgatime gaz v Ukraїns'kih shovišah – dogovir*, „Ukrinform” [online], 11.09.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2535548-polska-kompania-i-nadali-zberigatime-gaz-v-ukrainskih-shovisah-dogovir.html>>.

142 W. Baluk, *Formalny a materialny wymiar...*, s. 123.

143 *Pol'sa počala terminovì postavki gazu v Ukraїnu*, „Korrespondent” [online], 2.03.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://ua.korrespondent.net/business/economics/3946831-polscha-pochala-terminovi-postavky-hazu-v-ukrainu>>.

144 *Pol'sa ne vidmovit'sâ vid sprob zablokuvati „Pivničnij potik-2” – MZS*, „Ėvropejs'ka pravda” [online], 25.10.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/10/25/7088582/>>.

стати частиною європейської та євроатлантичної спільноти, нова польська політична еліта водночас усвідомлювала ступінь своєї вразливості та, до певної міри, залежності від СРСР. На практиці це втілювалося у реалізації щодо Східної Європи політики двох шляхів. Така, умовно кажучи, польська багатовекторна політика викликала застереження як у Москві, так і в Києві, однак у випадку з Україною вона дозволила створити доволі ґрунтовну базу для майбутньої міждержавної співпраці. Республіка Польща, як відомо, була першою країною, яка визнала незалежність України. Принципово важливо, що такий крок було зроблено всупереч вичікувальній позиції ключових міжнародних акторів, на інтеграцію з якими офіційна Варшава взяла курс. У травні 1992 р. у Варшаві Леонід Кравчук та Лех Валенса підписали *Договір про добросусідство, дружні взаємини та співробітництво*, який став одним із перших подібного роду документів, підписаних між Україною та сусідніми країнами. Знаковим є те, що його було свідомо підписано напередодні візиту польського президента в Російську Федерацію.

Суттєве розширення та поглиблення українсько-польського діалогу відбулося за ери Кучми – Квасневського. Соціаліст Александр Квасневський та „червоний директор” Леонід Кучма вивели відносини України та Республіки Польща на рівень стратегічного партнерства й наповнили його реальним змістом. Значною мірою саме завдяки ініціативам та підтримці офіційної Варшави для України відкривалися нові міжнародні платформи для багатостороннього діалогу, в тому числі НАТО та Центральноєвропейська ініціатива. Таким чином, якщо на початку існування незалежної української держави роль Республіки Польща зводилася до того, щоб своїми кроками вказати світовій спільноті на появу нового суб’єкта міжнародних відносин, то, починаючи з середини 1990-х рр., Варшава сприяла утвердженню України як повноцінного учасника загальноєвропейських та світових процесів. Особливо цінною була польська допомога для Києва на початку XXI століття, коли польське керівництво у дуже несприятливих для української держави геополітичних реаліях своїми діями намагалось протистояти дедалі більшій міжнародній ізоляції Києва.

Керівництво Республіки Польща відіграло принципово важливу роль у недопущенні кровопролиття в ході Помаранчевої революції та досягненні компромісу в трикутнику Кучма – Ющенко – Янукович восени 2004 р. Відповідно, польський напрямок був одним із найважливіших зовнішньополітичних пріоритетів за часів президентства Віктора Ющенка.

Додаткова цінність офіційної Варшави як міжнародного партнера у цей період була зумовлена набуттям Республікою Польща членства в ЄС. У кінцевому підсумку завдяки польським зусиллям та підтримці з боку Швеції в Євросоюзі було підтримано проект Східного партнерства. Цей новий вимір Європейської політики сусідства розширював та доповнював перелік інституційно-правових та фінансових механізмів тіснішої співпраці України та ЄС. Очільники Варшави намагалися формувати проукраїнське лобі в ЄС та Євроатлантичному альянсі, всупереч позиції Німеччини та Франції активно підтримували надання Україні плану дій щодо набуття членства в НАТО.

Президентство Віктора Януковича стало періодом, у ході якого українсько-польський діалог було випробувано на міцність. Спочатку українська сторона фактично ігнорувала польський напрямок зовнішньої політики. Згодом, виходячи з ускладнення українсько-російських відносин, команда Януковича почала використовувати Республіку Польща в якості перевіреного адвоката задля покращення відносин із провідними західними столицями. Фактично завдяки терплячості та стратегічній лінії Варшави, яка була спрямована на поглиблення інтеграції України з європейськими структурами, українсько-польські відносини в цей час, принаймні у кількісному вимірі, вдалося зберегти на доволі високому рівні.

Вільнюський саміт, під час якого Віктор Янукович відмовився від підписання угоди про асоціацію між Україною та ЄС, був свідченням провалу політики Республіки Польща та ЄС у Східній Європі. Однак, попри цю невдачу, поляки активно заангажувалися у процеси навколо Революції гідності. Як і у випадку з Помаранчевою революцією, польські партнери сприяли деескалації конфлікту. З іншого боку, завдяки зусиллям керівництва Республіки Польща вдалося сформувати єдину позицію країн ЄС щодо подій в Україні.

З початком російської агресії на півдні та сході України з низки причин офіційна Варшава не змогла зайняти належного їй місця серед міжнародних акторів – посередників. Як наслідок, Республіка Польща втратила ту виняткову роль, яку займала у зовнішній політиці України в часи президентства Кучми та Ющенка. Додатковим подразником для українсько-польського діалогу стало використання українцями боротьби ОУН та УПА проти Червоної армії та радянської системи в якості одного з символів сучасного протистояння російській агресії. Виходячи з того, що у Республіці Польща діяльність українського націоналістичного підпілля уособлюється

насамперед із подіями на Волині у 1943–1944 рр., це зумовило суттєве ускладнення двостороннього діалогу на найвищому рівні, який традиційно був мірилом стратегічного партнерства між двома країнами. На відповідній ситуації, як правило, робиться наголос у контексті загальних оцінок українсько-польського діалогу, що створює картину переваги негативу над позитивом. Водночас спостерігається безпрецедентно плідна військово-співпраця. Суттєвий прогрес демонструє економічна складова відносин та взаємодія у енергетичній сфері. Таким чином, сьогодні маємо ситуацію, коли через протиріччя історичного характеру простежується стагнація у політичній площині при одночасно високому ступені співпраці у військовій, економічній та енергетичній сферах.

Бібліографія

- Ák litovs'ki ta pol's'ki oficieri navčauť l'vivs'kih desantnikiv za standartami NATO*, „Gal-Info” [online], 6.02.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://galinfo.com.ua/news/yak_lytovski_ta_polski_ofitsery_navchayut_lvivskyh_desantnykiv_za_standartami_nato_282652.html>.
- Aleksišev' L., Aleksišev' M., Il'čuk Ĺ., *Transformaciã sučasnih ukraïns'ko-pol's'kih vidnosin u političnij sferi do êvrops'ko-atlantičnogo procesu (1991–2014 rr.)*, „Ukraïna–Êvropa–Svit. Mižnarodnij zbirnik naukovih prac'. Īstoriã, mižnarodni vidnosini” 2015, № 16 (2).
- Aleksijov' M., Il'čuk Ĺ., *Bezpeko-oboronnij vektor spivpraci Ukraïni i Pol'si v êvrops'ko-atlantičnomu konteksti*, „Ukraïna–Êvropa–Svit. Mižnarodnij zbirnik naukovih prac'. Īstoriã, mižnarodni vidnosini” 2015, № 16.
- Antonúk O. S., *Stanovlennã ta rozvitok ukraïns'ko-pol's'kih vidnosin (1991–2003)*, „Visnik Kiïvs'kogo nacional'nogo universitetu imeni Tarasa Ševčenko. Īstoriã” 2004, № 74–76.
- Ánukovič zaprosiv Pol'su modernizuvati ukraïns'ku trubu*, „TSN” [online], 1.10.2010 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://tsn.ua/groshi/yanukovich-zaprosiv-polschu-modernizuvati-ukrayinsku-trubu.html>>.
- Babakova O., *Sejm viznav Volins'ku tragediũ genocidom pol's'kogo narodu*, „Naš vibir” [online], 23.07.2016 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://naszwybir.pl/35130-2/>>.
- Bajor P., *Przyjaźń w czasie Wojny*, „Nowa Europa Wschodnia”, 2015, № 2.
- Bajor P., *Veliki spodivannã ta rozčaruvannã v ukraïns'ko-pol's'kih vidnosinah*, „Zovnišnã politika Ukraïni. Stratežični ocinki, prognozi ta prioriteti” 2013.
- Baluk W., *Formalny a materialny wymiar partnerstwa strategicznego Polski i Ukrainy*, „Sprawy Międzynarodowe” 2018, nr. 1.
- Batogom po prãniku*, „UkrRudProm” [online], 27.04.2011 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://www.ukrrudprom.ua/digest/Batogom_po_pryaniku.html>.
- Berdišov's'ka B., *Pol'sa-Ukraïna. Duže vaške dozrivannã*, „Īstorična pravda” [online], 17.02.2013 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://www.istpravda.com.ua/columns/2013/02/17/112492/>>.
- Bieñczyk-Missala A., *Naplywajã czarne chmury*, „Rocznik Strategiczny” 2014/15, t. 20.
- Bieñczyk-Missala A., *Po prezydentji, nadal po pierwsze Europa*, „Rocznik Strategiczny” 2012/13.

- Bieńczyk-Missala A., *Polska polityka zagraniczna – z Unią Europejską na Majdan*, „Rocznik Strategiczny” 2013/14, t. 19.
- Bieńczyk-Missala A., *Polska prezydencja w Unii Europejskiej w cieniu kryzysu*, „Rocznik Strategiczny” 2011/12.
- Bliznák O. A., *Pol's'ka koncepciã novogo vimìru politiki Êvropejs'kogo Soûzu*, „Grani” 2016, № 9 (137).
- Čomu Porošenko i Duda tak i ne zustrilisã na Volini, „Konkurent” [online], 9.07.2018 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://konkurent.in.ua/publication/28213/comu-poroshenko-i-duda-tak-i-ne-zustrilisya-na-volini/>>.
- Čorna N., *Ukraïna – Pol's'a: geneza strategiĉnogo partnerstva kriz' prizmu prezidents'kogo ĉinnika*, „Mižnarodni zvãzki Ukraïni: naukovì pošuiki i znahidki” 2016, vip. 25.
- Čurilova K., *UÏNP zaãviv pro prizupinennã legalizacii pol's'kih pamãtnikiv v Ukraïni*, „Zaxid” [online], 27.04.2017 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <https://zaxid.net/uinp_zayaviv_pro_prizupinennya_legalizatsiyi_polskih_pamyatnikov_v_ukrayini_n1424483>.
- Deklaraciã pro principi ta osnovni naprãmki rozvitku ukraïns'ko-pol's'kih vidnosin*, [v:] *Mižderžavni vidnosini Ukraïni ta Respubliki Pol's'a: zbirnik dokumentiv*, vidp. red. P. Sardačuk, Kiïv 2011.
- Deklaraciã pro principi ta osnovni naprãmki rozvitku ukraïns'ko-pol's'kih vidnosin*, „Verhovna Rada Ukraïni” [online], 13.10.1990 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_176>.
- Dogovir pro nerozpovsûdžennã âdernoï zbroï*, „Ministerstvo zakordonnih sprav Ukraïni” [online, dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://mfa.gov.ua/about-ukraine/international-organizations/npt-participation>>.
- Duda pribuv do Luc'ka, Porošenko takoz s'ogodni vidvidaê Volin' ta Pol's'u*, „Rubrika” [online], 8.07.2018 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://rubryka.com/2018/07/08/duda-prybuv-do-lutska-poroshenko-takozh-sogodni-vidvidaye-volyn-ta-polshhu/>>.
- Europejska trasa Donalda Tuska ws. Ukrainy: 5 dni, 9 wizyt, 13 spotkañ*, „Premier” [online], 5.02.2014 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/europejska-trasa-donald-tuska-ws-ukrainy-5-dni-9-wizyt-13-spotkan.html>>.
- Farion Ì, „Šob ne koristav htos' tretij... ”, „Visokij zamok” [online], 14.07.2013 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://wz.lviv.ua/article/123469-shchob-ne-korystav-khtos-tretij>>.
- Fedorowicz K., *Ukraina w polskiej polityce wschodniej w latach 1989–1999*, Poznañ 2004.
- Final'nij matĉ Êvro-2012 razom iz Ánukoviĉem divilisã princ Íspanii ta Lukašenko*, „Tižden” [online], 2.07.2012 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://tyzhden.ua/News/54255>>.
- Gazeta Wýborcza: Zalaštunkova istoriã revolucii*, „Korrespondent” [online], 19.04.2005 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://ua.korrespondent.net/world/worldabus/256517-gazeta-wyborcza-zalashtunkova-istoriya-revoluciyi>>.
- Geografiĉna struktura zovnišn'oï torgivli poslugami u I pivriĉĉi 2018 roku*, „Deržavna služba statistiki Ukraïni” [online, dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/gsztp/gsztp_u/gsztp_2k2018_u.html>.
- Geografiĉna struktura zovnišn'oï torgivli poslugami u 2017 roci*, „Deržavna služba statistiki Ukraïni” [online, dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/gsztp/gsztp_u/gsztp_12m2017_u.html>.
- Geografiĉna struktura zovnišn'oï torgivli poslugami za 2016 rik*, „Deržavna služba statistiki Ukraïni” [online, dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/zd/gsztp/gsztp_u/gsztp_12m2016_u.html>.

- Geografična struktura zovnišn'oi torgivli tovarami u 2016 roci*, „Deržavna služba statistiki Ukraïni” [online, dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/zd/ztt/ztt_u/ztt1216_u.htm>.
- Geografična struktura zovnišn'oi torgivli tovarami u 2017 roci*, „Deržavna služba statistiki Ukraïni” [online, dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/ztt/ztt_u/ztt1217_u.htm>.
- Geografična struktura zovnišn'oi torgivli tovarami za 9 misâciv 2018 roku*, „Deržavna služba statistiki Ukraïni” [online, dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/ztt/ztt_u/ztt0918_u.htm>.
- Gerasimenko P., *Ukraïns'ko-rosijs'ke gazove protistoânnâ: serial trivaê*, „Zaxid” [online], 3.11.2011 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://zaxid.net/ukrayinskorosiyske_gazove_protistoyannya_serial_trivaye_n1240241>.
- Gibas-Krzak D., *Ukraina między Rosją a Polską*, Toruń 2006.
- Gigantyczna pożyczka Polski dla Ukrainy! Jest protest*, „Fakt 24” [online], 2.01.2016 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.fakt.pl/wydarzenia/polityka/polska-udzieli-ukrainie-gigantycznej-pożyczki-4-mld-zl/spfs4h6>>.
- Grib O., *Ukaz Ūšenka pro Banderu rozčaruvav polâkiv*, „BBC Ukraïna” [online], 26.01.2010 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://www.bbc.co.uk/blogs/ukrainian/kuspys/2010/01/post-1.html>>.
- Gud' B., *Ukraïna – Pol'sa: šo bulo, šo dali*, [v:] *Od ugody hadziackiej do Unii Europejskiej*, t. 2, red. A. Kulczycki, I. Gurak, I. Słota, M. Rowicki, O. Boryniak, Rzeszów–Lwów–Iwano-Frankowsk 2012.
- Hurak I., *Relacje Polski i Ukrainy 2010–2015: ukraiński punkt widzenia*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2016, nr 2 (13).
- Hurak I., *Ukraine and Poland. Challenges to strategic partnership*, „Oriens Aliter. Journal for Culture and History of the Central and Eastern Europe” 2015, No. 2.
- Īčuk Ī., *Osoblivosti formuvannâ dogovirno-pravovoi bazi dvostoronn'ogo spivrobotnictva miž Ukraïnoù i Pol'seù*, „Ukraïna–Ėvropa–Svit. Mižnarodnij zbirnik naukovih prac'. Īstoriâ, mižnarodni vidnosini” 2014, № 14.
- Īŭšin Ī., *Ukraïns'ko-pol's'kij mižnacional'nij konflikt časiv Drugoi svitovoi vïjni v suspil'nij svïdomosti i kolektivnij pamâti: stereotipi ta Īstorični fakti*, „Forum nacij” [online], 18.10.2009 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://forumn.kiev.ua/2009-10-89/89-09.html>>.
- Janukowycz w Polsce – krótkie podsumowanie*, „Kryzysowa Ukraina” [blog online], 4.02.2011 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://kryzysowaukraina.blox.pl/2011/02/Janukowycz-w-Polsce-krotkie-podsumowanie.html>>.
- Jędraszczyk K., *Strategiczne partnerstwo ukraińsko-polskie. Polska w polityce niepodległej Ukrainy*, Poznań 2010.
- Kaçins'kij zasudiv Ūšenka za geroizaciù Banderi*, „Zaxid” [online], 5.02.2010 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://zaxid.net/kachinskiy_zasudiv_yushhenka_za_geroyi-zatsiyu_banderi_n1095255>.
- Kamiński A., Kozakiewicz J., *Stosunki polsko-ukraińskie: raport*, Warszawa 1997.
- Kapuśniak T., *Ukraina jako obszar wpływów międzynarodowych po zimnej wojnie*, Lublin 2008.
- Kiridon A., *Ukraïna – Republika Pol'sa: etapi, realii ta perspektivi vidnosin*, „Zovnišni справи” 2011, № 11.
- Komentar MZS Ukraïni šodo uhvalennâ Sejmom proektu Zakonu pro Īnstitut nacional'noi pamâti Respubliki Pol'sa*, „Ministerstvo zakordonnih sprav Ukraïni” [online], 26.01.2018

- [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/6-2657-komentar-mzs-ukrajini-shhodo-uhvalennya-sejmom-projektu-zakonu-pro-institut-nacionalnoji-pamjati-respubliki-polyshha>>.
- Komorovs'kij: zakon šodo UPA uskladnûê istoričnij dialog Pol'si ta Ukraïni*, „Radio Svoboda” [online], 23.04.2015 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://www.radiosvoboda.org/a/news/26973649.html>>.
- Komorowski i Tusk po posiedzeniu RBN: W sprawie Ukrainy potrzebna jest jednomyślność polskich polityków*, „W Polityce” [online], 2.12.2013 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://wpolityce.pl/polityka/172524-komorowski-i-tusk-po-posiedzeniu-rbn-w-sprawie-ukrainy-potrebna-jest-jednomyslność-polskich-politykow>>.
- Kopijka V., *Rozširennâ Êvropejs'kogo Souzu ta Ukraïna*, Kiïv 2008.
- Kozlov's'ka A., *Šidne partnerstvo – instrument dlâ povnoi ïntegracii z ÊS*, „International Review. Vidnosini Ukraïna – ÊS: v pošuku instytucijnih transformacij” 2008, № 2 (6).
- Kučma: Tam, de spočivaût' zagibli, povinni stoâti poruč dva hresti – polâku j Ukraïncû*, „Korrespondent” [online], 11.07.2003 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://ua.korrespondent.net/ukraine/244863-kuchma-tam-de-spočivayut-zagibli-povinnistoyati-poruch-dva-hresti-polyaku-j-ukrayincyu>>.
- Kuľakowski T., *Jalowa wizyta Janukowycza? „Kryzysowa Ukraina”* [blog online], 2.02.2011 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<http://kryzysowaukraina.blox.pl/2011/02/Jalowa-wizyta-Janukowycza.html>>.
- Kupiecki R., *Aksesja Polski do NATO – okiem historyka i uczestnika*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2014, nr 29.
- Kuprianowicz G., *Europejskie Kolegium Polskich i Ukraïnskich Uniwersytetów*, „Centrum Badañ Wschodnich w Lublinie” [online, dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<http://www.cbw.umcs.lublin.pl/art/ekpiuu.pdf>>.
- Kuspis' P., *Ukraïna-Pol'sa: 20 rokiv partnerstva*, „BBC Ukraïna”, 22.08.2011 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <https://www.bbc.com/ukrainian/news/2011/08/110822_independence_poland_it>.
- Kuspys P., *Współczesne stosunki polsko-ukraïnskie 1991–2008. Polityka. Gospodarka. Wojsko. Sektor pozarządowy*, Kraków 2009.
- Kvasnêvs'kij i Kučma zrobili spil'nu zaâvu šodo Volins'koï tragedii*, „Korrespondent” [online], 8.07.2003 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/1578597-kvasnevskij-i-kuchma-zrobili-spilnu-zayavu-shhodo-volinskoyi-tragediyi>>.
- Lešenko S., *Êvroïntegraciâ Viktora Ánukoviča – pid grûkît „sapog”*, „Ukraïns'ka pravda” [online], 3.10.2010 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://www.prawda.com.ua/articles/2010/10/3/5440739/>>.
- „Litpolukrbrig” – priklad vzaêmodii v umovah novih viklikiv, „Narodna armiâ”, 23.09.2014.
- Menkiszak M., Szeptycki A., *Obszar WNP: czas przesilenia*, „Rocznik Strategiczny” 2012/13.
- Michnik: Kaczyński zachował się jak prawdziwy patriota*, „Wprost” [online], 1.12.2013 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://www.wprost.pl/kraj/427546/Michnik-Kaczyński-zachował-się-jak-prawdziwy-patriota.html>>.
- Mironowicz E., *Polityka zagraniczna Ukrainy. 1990 – 2010*, Białystok 2012.
- Miž Űšenkom i Kačins'kim „probigla čorna kiška”*, „Gazeta” [online], 7.09.2009 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <https://gazeta.ua/articles/politics/_mizh-uschenkom-i-kachinskim-quotprobigla-chorna-kishkaquot/306490>.

- Mižderžavni vidnosini Ukraïni ta Respubliki Pol'sa: zbirnik dokumentiv*, vidp. red. P. Sardačuk, Kiïv 2011.
- Mudriëvs'ka Ĭ., *Golovni etapi političnogo spivrobotnictva Ukraïni z Respublikoï Pol'sa (1991–2013 rr.)*, „Naukovi pracï istoričnogo fakul'tetu Zaporiz'kogo nacional'nogo universitetu” 2013, № 37.
- Na navčannâh u Pol'si ukraïns'ki desantniki pereveršili u vpravnosti britans'kih vijs'kovih*, „24 kanal” [online], 13.04.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://24tv.ua/na_navchannyah_u_polshhi_ukrayinski_desantniki_perevershili_u_vpravnosti_britanskih_viyskovih_n952000>.
- Najwyższa Rada Ukrainy w dniu wizyty Komorowskiego uznała OUN-UPA za formację niepodległościową*, „Bibula” [online], 9.04.2015 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://www.bibula.com/?p=81021>>.
- Nezvažauči na skasuvannâ samitu, prezident Litvi poïde v Ukraïnu i maë namir vidvidati Timošenko*, „Dzerkalo tižnâ. Ukraïna” [online], 8.05.2012 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://dt.ua/POLITICS/nezvazhayuchi_na_skasuvannya_samitu_prezident_litvi_poyide_v_ukrayinu_i_mae_namir_vidvidati_timoshe.html>.
- O.S., *Deržavnij vizit do Pol'si*, „Ukraïns'ka dumka” 2009, č. 19.
- Oboronni pidpriëmstva Ukraïni i Pol'si predstavili novij raketnij kompleks*, „Republic” [online], 9.09.2017 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://republic.com.ua/article/oboronni-pidpriemstva-ukrayini-i-polshhi-predstavil-noviy-raketnij-kompleks.html>>.
- Od ugody hadziackiej do Unii Europejskiej*, t. 2–3, red. A. Kulczycki, I. Gurak, I. Słota, M. Rowicki, O. Boryniak, Rzeszów–Lwów–Iwano-Frankowsk 2012.
- Ogrizko V., *Zvernennâ u zväzku z porušenâm parlamentom Respubliki Pol'sa domovenostej sodo spil'noi ocinki pol's'ko-ukraïns'kogo protistoânnâ u 1943–1945 rokah*, „Ukraïns'ka pravda. Blogi” [online], 31.08.2016 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://blogs.pravda.com.ua/authors/ogrysko/57c71b7b4bb3c/>>.
- Orzechowski M., *Stosunki Ukrainy z Federacją Rosyjską*, [v:] *Ukraina w stosunkach międzynarodowych*, red. M. Pietras, T. Kapuśniak, Lublin 2007.
- Pavliv V., *Ukraïns'ko-pol's'ki vidnosini na novomu etapi serjoznih viprobuvan'*, „Dzerkalo tižnâ. Ukraïna” [online], 24.05.2002 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://dt.ua/POLITICS/ukrayinsko-polski_vidnosini_na_novomu_etapi_seryoznih_viprobuvan.html>.
- Pereira S., *Lech Kaczyński w 2009 r.: „Ludobójstwo”, które unicestwiło wspólną tradycję polsko-ukraińską*, „Niezależna” [online], 12.07.2013 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://niezalezna.pl/43558-lech-kaczynski-w-2009-r-ludobojstwo-ktore-unicestwilo-wspolna-tradycje-polsko-ukrainska>>.
- Pidluc'kij O., *Polâki pragnut'... Varšava duže hoče bačiti Kiïv členom ÊS i peredaë jomu svij dosvid*, „Dzerkalo tižnâ. Ukraïna” [online], 23.01.2009 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://dt.ua/ECONOMICS/polyaki_pragnut_varshava_duzhe_hoche_bachiti_kiyiv_chlenom_es_i_peredae_yomu_svij_dosvid.html>.
- Pol'sa ne vidmovit'sâ vid sprob zablokuvati „Pivničnij potik-2” – MZS*, „Ëvrops'ka pravda” [online], 25.10.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.euointegration.com.ua/news/2018/10/25/7088582/>>.
- Pol'sa počala terminovi postavki gazu v Ukraïnu*, „Korrespondent” [online], 2.03.2018 [dostup: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://ua.korrespondent.net/business/economics/3946831-polscha-pochala-terminovi-postavky-hazu-v-ukrayinu>>.

- Pol'sha pogodilasâ skasuvati platu za nacional'ni vizi dlâ ukraïnciv*, „UNIAN” [online], 3.03.2012 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://www.unian.ua/society/617-456-polscha-pogodilasya-skasuvati-platu-za-natsionalni-vizi-dlya-ukrajintsiv.html>>.
- Pol'sha vimagaë nadati Ukraïni ta Gruzii PDC v NATO*, „RBK-Ukraïna”, 10.04.2008 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/polsha_trebuat_predostatvit_ukraine_i_gruzii_pdch_v_nato100420081>.
- Polski Senat zabral glos ws. Ukrainy. Uprzedzil premiera*, „Wprost” [online], 1.12.2013 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://www.wprost.pl/prime-time/427541/polski-senat-zabral-glos-ws-ukrainy-upzedzil-premiera.html>>.
- Pol's'ka kompaniâ i nadali zberigatime gaz v ukraïns'kih shovisâh – dogovir*, „Ukrinform” [online], 11.09.2018 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2535548-polska-kompania-i-nadali-zberigatime-gaz-v-ukraïnskikh-shovisâh-dogovir.html>>.
- Pol's'ki ïnstruktory navçaiût ukraïns'kih vijs'kovih v Ávorovi*, „Pol's'ke radio” [online], 26.07.2016 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<http://www.polradio.pl/5/115/Artykul/263584>>.
- Porozumienie miêdzy Rzãdem Rzeczypospolitej Polskiej a Rzãdem Federacji Rosyjskiej o budowie systemu gazociãgów dla tranzytu gazu rosyjskiego przez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i dostawach gazu rosyjskiego do Rzeczypospolitej Polskiej, sporzãdzone w Warszawie dnia 25 sierpnia 1993 r.*, M.P. 2011, nr 46, poz. 512, dostępnyj v interneti [dostęp: 3.01.2019]: <<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20110460512/O/M20110512.pdf>>.
- Premier Donald Tusk przylecial do Brukseli. Bêdzie rozmawial o Ukrainie*, „Wirtualna Polska” [online], 30.01.2014 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://wiadomosci.wp.pl/premier-donald-tusk-przylecial-do-brukseli-bedzie-rozmawial-o-ukrainie-6031343276384897a>>.
- Premêr-ministr Pol'si vidivala Ukraïnu*, „Monitor Wołyński” [online], 25.01.2015 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<http://monitor-press.com/ua/extensions/statti-ua/3211-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%BC%E2%80%99%D1%94%D1%80-%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80-%D0%BF%D0%BE-%D0%BB%D1%8C%D1%89%D1%96-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D0%B0-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%83.html>>.
- Prezident nazvav zakon Pol'si pro zaboronu „banderizma” neprijnãtnim*, „5 kanal” [online], 1.02.2018 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://www.5.ua/polityka/prezydent-nazvav-zakon-polshchi-pro-zaboronu-banderyzma-nepryiniatnym-164154.html>>.
- Prezidenti Ukraïni ta Pol'si poprošalisâ z družinami*, „Obozrevatel” [online], 1.03.2006 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/82915-prezidenti-ukraini-ta-polschi-poproshalisy-a-z-druzhinami.htm>>.
- Prisãžnûk Ű., Galãs A., *Ïstoričnij šlãh spivpraci Ukraïni ta ÊS. Osnovni pereškodi na šlãhu êvrointegracij Ukraïni*, „Visnik L'vivs'kogo universitetu. Seriã mižnarodni vidnosini” 2004, vip. 12.
- Rišennâ Pol'si šodo Volins'koï tragedii – provokativna akciã, – komitet VRU*, „ZiK” [online], 22.07.2016 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <https://zik.ua/news/2016/07/22/rishennya_polshchi_shchodo_volynskoi_tragedii__provokatyvna_aktsiya__komitet_718833>.

- Rok Polski na Ukrainie (marzec 2004 – marzec 2005). Rok Ukrainy w Polsce (kwiecień 2005 – maj 2006)*, „Biuletyn Informacji Publicznej Miasta Krakowa” [online], 10.11.2005 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=15985&vReg=2&metka=1>.
- Romančuk O., *Ukraina-NATO: po komu podzvin*, „Čas i Podii” [online], 12.06.2007 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://www.chasipodii.net/article/2385/>>.
- Rozpad Radáns'kogo Soúzu ta mižnarodni interpretacij zaveršenná “holodnoï vijni”: 20 rokiv potomu*, red. Ī. Todorov, V. Tkačenko, S. Bilivnenko, V. Mil'čev, V. Kosmina, O. Maklúk, M. Bessonova, Zaporizžâ 2011.
- Savic'kij Ū., *U Varšavi Porošenko govoriť, šo Ukraina pide pol's'kou dorogou – v ĖS i NATO*, „Radio Svoboda” [online], 17.12.2014 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://www.radiosvoboda.org/a/26749348.html>>.
- Sejm Pol'si nazvav Volins'ku tragediú „etničnimi čistkami z oznakami genocidu”*, „BBC Ukraina” [online], 12.07.2013 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/07/130712_poland_vote_dt>.
- Sejm Pol'si viznav Volins'ku tragediú genocidom*, „Radio Svoboda”, 22.07.2016 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://www.radiosvoboda.org/a/news/27873307.html>>.
- Senat Pol'si prijnâv rezoluciju iz zaklikom viznati Volins'ku tragediú genocidom*, „Tižden” [online], 8.07.2016 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://tyzhden.ua/News/169175>>.
- Šptic'kij A., *Ostannij romantik? Prezident Kačins'kij ta Ukraina*, „UNIAN” [online], 11.04.2010 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://www.unian.ua/world/345759-ostanniy-romantik-prezident-kachinskiy-ta-ukrajina.html>>.
- Šestopalov S., *Ukrains'ko-pol's'ke vijs'kove spivrobotnictvo*, „Čornomors'kij litopis” 2014, vip. 10.
- Sinkevič Ė.G., Kučerenko A.A., *Rozpad Radáns'kogo Soúzu ta misce nezaležnoï Ukraini u zovnišn'opolitičnij strategij Respubliki Pol'sa (1991 – 2009 rr.) v interpretacij pol's'kih doslidnikiv*, [v:] *Rozpad Radáns'kogo Soúzu ta mižnarodni interpretacij zaveršenná “holodnoï vijni”: 20 rokiv potomu*, red. Ī. Todorov, V. Tkačenko, S. Bilivnenko, V. Mil'čev, V. Kosmina, O. Maklúk, M. Bessonova, Zaporizžâ 2011, dostępnyj takož v interneti [dostęp: 3.01.2018]: <http://sites.znu.edu.ua/eurointegration/Zbirka/31_sinkevich_kucherenko.pdf>.
- Spadochroniarze z Krakowa szkolą ukraińskich „cyborgów”*, „Defence 24” [online], 17.05.2017 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://www.defence24.pl/spadochroniarze-z-krakowa-szkola-ukraińskich-cyborgow>>.
- Spil'na deklaracij Prezidenta Ukraini i Prezidenta Respubliki Pol'sa*, [v:] *Mižderžavni vidnosini Ukraini ta Respubliki Pol'sa: zbirnik dokumentiv*, vidp. red. P. Sardačuk, Kiiv 2011.
- Spil'na zaâva Prezidentiv Ukraini i Respubliki Pol'sa „Do porozuminnâ i êdnannâ”*, „Verhovna Rada Ukraini” [online], 21.05.1997 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_005>.
- Spivrobotnictvo miž Ukraïnou ta Radou Ėvropi*, „Postijne predstavnictvo Ukraini pri Radi Ėvropi” [online, dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://coe.mfa.gov.ua/ua/ukraine-coe/cooperation>>.
- Statut Parlaments'koï Asambleï Ukraini i Respubliki Pol'sa*, „Verhovna Rada Ukraini” [online], 14.10.2003 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<http://rada.gov.ua/fsview/14.html>>.
- Stępień S., *Stosunki polsko-ukraińskie – od zniewolenia po II wojnie światowej do suwerenności państwowej w latach dziewięćdziesiątych XX wieku* [v:] *Od ugody hadziackiej do Unii*

- Europejskiej*, t. 3, red. A. Kulczycki, I. Gurak, I. Słota, M. Rowicki, O. Boryniak, Rzeszów–Lwów–Iwano-Frankowsk 2012.
- Stoëc'kij S., *Ukraina v zovnišnij političi Respubliki Pol'sa: èvroatantičnij ta èvrops'kij integracijij vimir*, kandidats'ka disertaciã, İPiEND im. İ. F. Kurasa NAN Ukraïni, Kiïv 2009
- Sydoruk M., *Wizje Europejskiej Polityki Sqsiedztwa UE oraz rola polski w relacjach Unii i Ukraïny*, „Analizy/Polityka” (CEW UMCS) 2017, nr 15.
- Tomasz Siemoniak: *obecnie Polska nie planuje sprzedaży broni Ukrainie*, „Wirtualna Polska” [online], 18.02.2015 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://wiadomosci.wp.pl/tomasz-siemoniak-obecnie-polska-nie-planuje-sprzedazy-broni-ukrainie-6027752020017793a>>.
- Tomasz Siemoniak: *Polska jest gotowa sprzedać Ukrainie broń. To trzeba załatwić, nie gadać*, „Wirtualna Polska” [online], 9.09.2014 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://wiadomosci.wp.pl/tomasz-siemoniak-polska-jest-gotowa-sprzedac-ukrainie-bron-to-trzeba-zalatwiac-nie-gadac-6027687647401089a>>.
- Tusk: *UE musi mieć cierpliwość do ekipy w Kijowie*, „Wiadomości znad Wilii” [online], 3.12.2013 r. [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<http://zw.lt/swiat/tusk-ue-musi-miec-cierpliwosc-ekipy-w-kijowie/>>.
- U Pol'si svãtkuït' Den' Svobodi, „Pol's'ke radio” [online], 4.06.2014 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/172841>>.
- U Pol'si vidkryli vijs'kovi navčannã za učastû ZS Ukraïni, „Tižden” [online], 5.11.2017 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://tyzhden.ua/News/203259>>.
- U Radì zaproponovali viznati diï Pol'si šodo ukraïnciv u 1919–1951 rokah genocidom (dokument), „UNIAN” [online], 4.08.2016 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://www.unian.ua/politics/1452711-u-radi-hochut-vstanoviti-den-pamyat-jertv-genotsidu-polshi-schodo-ukrajintsiv-dokument.html>>.
- U Stepana Banderi zabrali zvernã Geroã Ukraïni, „Gazeta” [online], 2.04.2017 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <https://gazeta.ua/articles/politics/_u-stepana-banderi-zabrali-zvernnya-geroya-ukrayini/762981>.
- Udovenko Gennadij İosifovič, „Homo Politicus” [online], 16.10.2002 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<http://homopoliticus.com/person/politiki/udovenko-gennadii-iosifovi4.html>>.
- Ukaz Prezidenta Ukraïni „Pro nagorodžennã A. Kvasnëvs'kogo ordenom »Za zaslugi«, „Verhovna Rada Ukraïni”, 24.11.2005 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1646/2005/sp:max25>>.
- Ukraïna prosit' Pol'su vidnoviti višim zrujnovanih pamãtnikiv, „Prãmij kanal” [online], 23.02.2018 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://prm.ua/ukrayina-zvernulas-polshhi-z-prohannyam-vidnoviti-visim-pamyatnikiv/>>.
- Ukraïna suttëvo zbil'sili eksport tovariv do Pol'si, „Socportal” [online], 4.09.2018 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <https://socportal.info/2018/09/04/ukrajina_suttjevo_zbilshili_eksport_tovariv_do_polschi.html>.
- Ukraïna ta Pol'sa hoçut' rozširiti zaliznične spolučennã miž kraïnami – Omelãn, „UNIAN” [online], 5.09.2018 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://economics.unian.ua/transport/10249911-ukrajina-ta-polshcha-hochut-rozshiriti-zaliznichne-spoluchennya-mizh-krajnami-omelyan.html>>.
- Ukraïna ta Pol'sa pidpisali ugodu pro posilennã spivrobìtnictva u sferi oboroni, „5 kanal” [online], 5.12.2016 [dostęp: 3.01.2019], dostępnyj v interneti: <<https://www.5.ua/polityka/ukraina-ta-polshcha-posyliiut-spivrobìtnyctvo-u-sferi-oborony-132673.html>>.

- Ukraina w stosunkach międzynarodowych*, red. M. Pietraś, T. Kapuśniak, Lublin 2007.
- Ukrains'ka armia otrimala bojovi masini pihoti BMP-1AK, šo buli zakupleni u Pol'si*, „Ukrainian Military Pages” [online], 7.04.2018 [dostęp: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.ukrmilitary.com/2018/04/bmp-1ak-ifv.html>>.
- Ukrains'ki vijs'kovi berut' učas' u vijs'kovih navčannâh u Pol'si*, „Vgolos” [online], 29.09.2017 [dostęp: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://vgolos.com.ua/news/ukrayinski-vijskovi-berut-uchast-u-vijskovyh-navchannyah-u-polshhi_284056.html>.
- Ukrains'ki zarobitčani perekazali z Pol'si 2,9 mlrd zlotih*, „Finance UA” [online], 6.08.2018 [dostęp: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://news.finance.ua/ua/news/-/431745/ukrayinski-zarobitčany-perekazaly-z-polshhi-2-9-mlrd-zloty>>.
- Ukrainšcy deputovani: uznac' rzez wołyńskâ za ludobójstvo*, „Nowy Dziennik” [online], 5.07.2013 [dostęp: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<http://www.dziennik.com/wiadomosci/artikul/ukrainšcy-deputovani-uznac-rzez-wolynska-za-ludobojstvo>>.
- „Ukroboronprom” z polâkami modernizuvav tank NATO: oprilyudnili foto*, „24 kanal” [online], 8.09.2017 [dostęp: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://24tv.ua/ukroboronprom_z_polyakami_modernizuvav_tank_nato_oprilyudnili_foto_n861881>.
- Ŭšenko i Kvasnêvs'kij vidkrili memorial voïnam UGA i Cvintar orlât u L'vovi*, „Korrespondent” [online], 24.06.2005 [dostęp: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://ua.korrespondent.net/ukraine/258191-yushchenko-i-kvasnevskij-vidkrili-memorial-voyinam-uga-i-cvintar-orlyat-u-lvovi>>.
- Ŭšenko vidav ukaz pro viznannâ dij OUN-UPA*, „BBC Ukraïna” [online], 29.01.2010 [dostęp: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine/2010/01/100129_yushcneko_upa_bt>.
- Ŭšenko viznav voâktiv OUN-UPA borcâmi za nezaležnist'*, „TSN” [online], 29.01.2010 [dostęp: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://tsn.ua/ukrayina/yushchenko-viznav-voyakiv-upa-bortsyami-za-nezalezhnist.html>>.
- V MZS čekaût' vid Pol'si peršogo kroku u vidnovlenni ukrains'kih pamâtok*, „Èvrops'ka pravda” [online], 4.04.2018 [dostęp: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://www.euointegration.com.ua/news/2018/09/23/7087259/>>.
- V Odesi zâvilasâ vulicâ imeni Leha Kačins'kogo*, „TSN” [online], 14.04.2010 [dostęp: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://tsn.ua/ukrayina/v-odesi-z-yavilasya-vulitsya-imeni-leha-kachinskogo.html>>.
- V Ukraïnu počav zahoditi gaz z ÈS*, „TSN” [online], 16.04.2014 [dostęp: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://tsn.ua/groshi/v-ukrayinu-pochav-zahoditi-gaz-z-yes-345669.html>>.
- Verhovna Rada prijnâla zaâvu-vidpovid' na uhvalu svojih pol's'kih koleg šodo genocidu na Vòlini*, „Zbruč” [online], 8.09.2016 [dostęp: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://zbruc.eu/node/55902>>.
- Verhovna Rada Ukraïni vidpovila na pol'skij zakon pro zaboronu „banderivs'koï ideologii”*: tekst zajavi, „Priamij kanal” [online], 6.02.2018 [dostęp: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://prm.ua/verhovna-rada-priynyala-postanovu-shhodo-antibanderivskogo-zakonu-u-polshhi/>>.
- Vijs'kovij parad do Dnâ Nezaležnosti 2018: foto ta video najâskriviših momentiv*, „24 kanal” [online], 24.08.2018 [dostęp: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <https://24tv.ua/parad_na_den_nezalezhnosti_2018_foto_ta_video_paradu_24_serpnja_2018_kiyiv_n1020256>.
- Vijs'kovoslûžbovcî krâin-partneriv Ukraïni vzâli učas' u paradi do Dnâ Nezaležnosti*, „112” [online], 24.08.2017 [dostęp: 3.01.2019], dostupnij v interneti: <<https://ua.112.ua/kyiv/>>

viiskovoslužbovtsi-krain-partneriv-ukrainy-vzialy-uchast-u-paradi-do-dnia-nezalezhnosti-407875.html>.

Werymiuk S., *Polska wobec Rosji w latach 1992–2014. Od zależności postimperialnych do trudnych relacji. Analiza wybranych aspektów*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2015, nr 13.

Zanik H., *Viktor Ūsenko*, „Naše slovo” [online], 19.07.2018 [dostęp: 3.01.2019], dostępny w internecie: <<https://www.nasze-slowo.pl/viktor-jushhenko-pomilka-polskih-politikiv-zastosuvannja-ritoriki-pro-litri-krovi-i-pidrahunki-mertvih-dush/>>.

Zięba R., *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski po zimnej wojnie*, Warszawa 2010.

Zlenko A., *Diplomatia i politika. Ukraina v processe dinamičeskih geopolitičeskih peremen*, Har'kov 2004.